

ARENNIOS 10

Col·lectiu pel Museu Arxiu d'Arenys de Munt

Desembre de 2018. 2a Època

**L'església romànica de Sant Martí d'Arenys
Els fets d'octubre de 1934 i l'ajuntament gestor
d'Arenys de Munt**

Editorial

Mines d'aigua a Can Pau Bernadó....Montse Viader

Un cap guerriller d'Arenys de Munt (Guerra del francès 1808-1814).....Gustau Adzerias

Senyors feudals a Sant Martí d'Arenys?...Gustau Adzerias

Xavier Mitjà Servisé (1953-2018)... Agustí Barrera

El 13S del 2009, el despertar d'un poble..A. Barrera

L'església romànica de Sant Martí d'Arenys.....
Francesc Forn

Els fets d'octubre de 1934 i l'ajuntament gestor d'Arenys de Munt.... Elies Surroca

Les llànties de la vil·la romana de Valldemaria.....
David Castanyeda i Ramon Bruguera

Fotos antigues d'Arenys de Munt

Foto coberta: Pintura de Joan Vila Puig (1890-1963).
L'església de Sant Martí d'Arenys i la rectoria, anys 20 del segle passat.

Equip de redacció

Gustau Adzerias
Gaspar Casals
Mercè Colomer
Roser Colomer
Francesc Forn
Imma Moratalla
Elies Surroca
Montse Viader

Impressió: Printcolor. Santa Perpètua de Mogoda
Dipòsit legal: B-24.270-1986
ISSN: 1132-6999

Amb la col·laboració de l'Il·lm Ajuntament d'Arenys de Munt

L'Equip de Redacció de l'Arennios no es fa necessàriament solidari amb els articles signats, els quals expressen únicament l'opinió dels seus autors.

El nostre patrimoni documental amenaçat

Des de la seva creació l'any 1986 el Col·lectiu pel Museu Arxiu d'Arenys de Munt ha desenvolupat una esforçada tasca per tal de protegir i donar a conèixer el nostre patrimoni material i immaterial. Des de l'edició de la revista Arennios juntament amb nombroses publicacions, la realització d'un munt d'activitats culturals (xerrades, exposicions,...), la salvaguarda d'un important patrimoni material..., l'activitat del Col·lectiu ha estat constant i fructífera. Podem dir, sense por a equivocar-nos, que el coneixement del nostre patrimoni i del nostre passat seria avui molt més pobre sense la feina del Col·lectiu d'aquests darrers 32 anys.

L'any 2001 assolirem una fita important. Can Borrel passava a ser la seu del Col·lectiu i de l'Arxiu Històric Municipal d'Arenys de Munt. Des d'aquell any, la feina desenvolupada pels membres del Col·lectiu ha estat constant i ha donat els seus fruits ben positius: avui tenim un arxiu inventariat, en condicions dignes i a l'abast de qualsevol persona que vulgui accedir als seus fons documentals.

I just en aquests moments ens arriba la desagradable notícia que l'Arxiu Comarcal del Maresme està interessat en traslladar l'Arxiu Històric Municipal a Mataró, com ja ha fet amb l'arxiu de l'empresa Grobelàstic. Se'ns diu que el Col·lectiu no pot custodiar documentació municipal i per tant no pot desenvolupar la funció d'obrir l'arxiu al públic. Des de l'Arxiu Comarcal ens farien *el favor* de guardar l'arxiu en millors condicions en un racó del seus magatzems.

El nostre rebuig a la mesura és total. Tants anys de feina no poden acabar en la pèrdua del nostre patrimoni. Els documents generats al llarg de la nostra història només tenen sentit allà on van ser generats, al nostre poble. El seu valor sentimental i de reconeixement del nostre passat els fan elements imprescindibles de la nostra personalitat col·lectiva. No val dir que els tindrem digitalitzats i els podrem consultar online. També tenim totes les obres d'art a internet i, per fortuna, la gent segueix visitant els museus. No n'hi havia prou en dir que els documents catalans segrestats a Salamanca ja els teníem digitalitzats; calia que els documents originals tornessin als seus legítims propietaris. I el legítim propietari de l'Arxiu Històric municipal és el poble d'Arenys de Munt. L'experiència tan interessant i única portada a terme pels alumnes de l'Institut Domènec Ferramon amb fonts primàries de les famílies i amb documents del nostre arxiu (experiència que els va valer ser finalistes de la Beca Carles Capdevila) avala el valor emocional i pedagògic dels documents del nostre Arxiu Històric.

De l'Arxiu Comarcal del Maresme n'esperem suport i assessorament, no pas intromissions innecessàries que poden posar en risc la feina de tants anys i la mateixa existència del nostre arxiu històric, un arxiu en condicions prou dignes per garantir-ne el futur.

MINES D'AGUA A CAN PAU BERNADÓ D'ARENYS DE MUNT

Montse Viader i Crous

L'aigua és el bé més preuat per a la vida. En una finca destinada a cultiu, si no n'hi ha no es pot explotar. A la finca de can Pau Bernadó d'Arenys de Munt hi van construir dues mines de captació d'aigua, dos safareigs per al seu emmagatzemen i un sistema de regadiu mitjançant canals per a poder regar els terrenys destinats a horta. Una de les mines era per a donar aigua corrent a la masia de la família Catà i a la masoveria. L'altre estava destinada a regar el conreu d'horta i fer la bugada.

Can Pau Bernadó és una finca situada a la capçalera del barri de sant Carles d'Arenys de Munt, entre els rials de les Albes i el d'en Pasqual, envoltada de boscos de pins, garrofers i antics camps de conreu on actualment si ha tornat a plantar vinya. A començaments del segle XX la finca era propietat de Salvador Catà i Rossell. El seu fill Enric Catà i

Catà, que era arquitecte, va ser l'encarregat de restaurar i ampliar la masia familiar, convertint-la en una torre de planta baixa, pis i golfes amb una torre mirador de planta quadrada. Adossada a la torre es troba la masoveria que és un edifici de planta baixa i pis. Al seu davant hi ha una era gran. Actualment el conjunt de les dues cases continua igual.

La finca de can Pau Bernadó estava destinada al cultiu d'horta i vinya, per tant s'havia d'esmerçar recursos per a modernitzar les instal·lacions si es volia fer rendible la propietat per a aquest ús. L'aigua és un bé primordial en una finca, tant per a poder realitzar tasques de conreu, com per a fer la vida més fàcil i salubre als que hi viuen.

Al llarg del temps el dret i ús sobre les aigües i el seu manteniment tècnic i legal estaven regulats pel dret romà. Al llarg de l'Edat Mitjana hi van haver disposicions reials que regulaven aquest ús. A Catalunya

existia un dret consuetudinari especial, el rei era qui marcava el domini de les aigües sent doncs un privilegi reial fins que al començament del segle XIX, mitjançant dos decrets de les Corts van fer que quedessin abolits dits privilegis. Amb Maria Cristina de Borbó, durant la seva regència es va signar un Reial Decret amb data 19 de novembre de 1835 que suprimia definitivament la titularitat reial de les aigües i donava lliure accés als particulars per aflorar les aigües subterrànies sense cap altre subjecció que les regles del Dret Comú. Així doncs es dona plena facultat per a cons-

truir molins, pous i rases per aflorar aigües subterrànies. A partir del segle XIX tenir aigua corrent a les cases era un signe de modernitat i comoditat, facilitava el dia a dia. D'en mica en mica tots els nuclis urbans van construir mines per a poder conduir aigua corrent a les cases. A les masies això era més complicat, tenir aigua per beure i regar

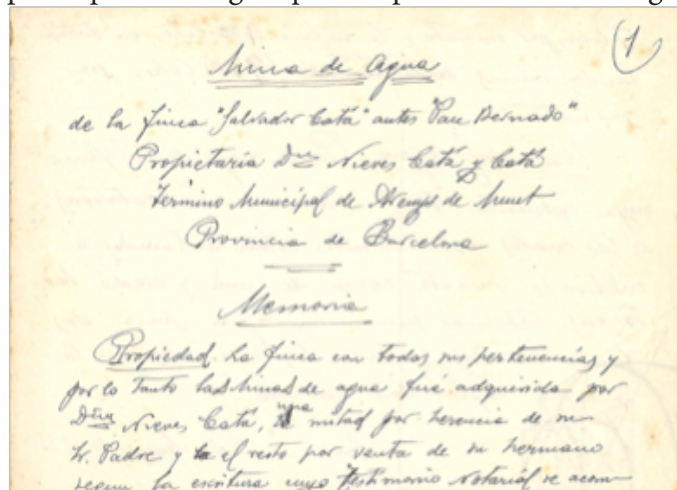
depenia de les mines i els pous. S'havia de construir mines captant l'aigua del subsòl a les fondalades i torrents. Aquestes es construïen mitjançant galeries subterrànies excavades directament al sauló i si aquest no era prou consistent s'anaven posant maons. L'aigua era conduïda per gravetat fins a les cases, a una font o un safareig. La boca de la mina se situava en el punt més alt de la finca per a poder regar tots els terrenys. Aquestes mines tenien diferents llargades i havien de superar petits desnivells. La galeria s'anava excavant fins a trobar l'aquífer, on rajava l'aigua per les parets i el sostre. A voltes el propietari de la mina subrogava una part del cabal d'aigua a altres veïns, aquests esdevenien porcionistes a canvi d'un pagament anual.

A començaments del segle XX hi ha el moviment higienicista que a través dels treballs de metges i polítics volien frenar la malaltia de la tuberculosi i fer més salubres els habitatges. Amb aquestes conviccions l'època de la Segona República Catalana van voler

aplicar i desenvolupar aquests conceptes i així es comença a aplicar una sèrie de normes que s'aplicaran en molts àmbits, la del control sanitari de l'aigua n'és una d'elles. Altres foren les de pintar amb calç les estances de les cases i masies per a desinfectar, el famós blauet que moltes cambres de les cases tenien es fruit d'aquesta època. Així doncs, veiem un creixent interès per regular i legalitzar les mines d'aigua i tot el que fa referència a l'aigua d'ús domèstic.

Al segle passat al Maresme el conreu d'horta i els arbres fruiters, sobretot els tarongers molt estesos en aquesta zona, si que requerien d'aigua per regar. Per tant, una finca sense mines o pou era poc valorada. A can Pau Bernadó quan la família Catà va comprar la finca, ja tenia dues mines d'aigua. Aquestes foren construïdes entre 1860-1870 per l'antic propietari d'aquesta finca en Pere Missé.

A l'Arxiu del Col·lectiu pel Museu Arxiu d'Arenys de Munt, hi ha dipositats documents de la família d'Enric Catà on consten, tant l'adquisició de la finca amb les mines, com la petició de legalització de les mateixes. Aquestes dues mines, que avui dia encara i són, estan situades als límits de la finca i a diferents nivells. Les dues van des del torrent Pasqual que limita la finca fins a dos safareigs que fan de dipòsits a l'aire lliure. La mina superior té una longitud de 390,60 m dels quals 299,20 m son en forma de mina i la resta és una canonada. La inferior té 63,50 m de longitud i tota és mina. Cada una d'elles té la seva pròpia captació d'aigua per omplir els dos safareigs.

El seu cabal és variable segons l'època de l'any i el regim de pluges. Anys enrere, com que el conreu de vinya era el que tenien plantat a la capçalera del torrent, baixava un cabal seguit d'aigua, un cop abandonat el conreu dels ceps i el fet que es va expandir el bosc de pins, aquest estiren molta aigua perquè les seves arrels van més fondes, el cabal d'aigua va baixar dràsticament. Actualment en surt molt poca. També és degut

al mal manteniment de les mateixes i que el regim de pluges no sempre és l'adient. Cal fer un seguiment del seu estat de conservació, netejar sorra i fulles que obstrueixen el pas de l'aigua i treure les arrels que creixen dins les galeries. També s'han de fer reparacions puntuals. Actualment per la manca de minaires especialitzats no se'n construeixen de noves i a vegades fins i tot és difícil trobar qui les mantingui en bon estat.

La mina situada a la part superior de la finca és la que donava aigua a les dues cases i reg a les feixes de dalt de la propietat. L'altre mina és la que regava les feixes de baix de la masia que estaven destinades a horta i arbres fruiters, mitjançant tot un circuit de canonades fetes de teules de fang. En anys posteriors es van fer canonades de ceràmica i després de plàstic. A cada feixa hi havia un pericó quadrat que es podia tancar mitjançant una fusta per així fer entrar l'aigua a la feixa corresponent i un cop aquesta era regada es tornava a obrir i l'aigua continuava el seu recorregut a les altres feixes.

Les basses o safareigs servien per emmagatzemar l'aigua per a regar o abeurar els animals de la masia i també s'utilitzaven aquests per a rentar la roba. A una de les parets del safareig, en el cas de can Pau Bernadó és el de baix, és feien les batedores, parets inclinades per a poder rentar la roba i una pica gran per poder esbandir. També hi ha el sobreexidor, que és un rebaix a la paret del safareig que permet de manera natural i controlada deixar anar l'excés d'aigua.

Amb data 15 de març de 1935, a l'arxiu (1) hi ha uns documents que la Sra. Neus Catà i Catà demana la legalització d'aquestes mines mitjançant una instància a l'enginyer en cap de les Aigües de la Divisió Hidràulica dels Pirineus Orientals, presentant una sol·licitud dirigida al excel·lentíssim ministre d'Obres Públiques. En la memòria del document explica que la senyora Neus Catà i Catà era la propietària de la finca de can Pau Bernadó en aquest moment i que l'havia obtinguda, una meitat per herència del seu pare, Salvador Catà i Rossell i la resta per la venda que li va fer el seu germà Enric Catà i Catà. Trobem peticions iguals i amb les mateixes dates per a les finques del Panagall, propietat de Salvador Catà, la finca de can Boter, propietat de Martí Busquets Catà i la finca de can Soler de pagès que llinda amb la de can Pau Bernadó, totes elles dins el terme municipal d'Arenys de Munt.

1. Arxiu del Col·lectiu pel Museu Arxiu d'Arenys de Munt, fons Enric Catà.

UN CAP GUERRILLER D'ARENYS DE MUNT (Guerra del francès 1808-1814)

Gustau Adzerias Causi

Quan en una casa mora una persona gran, els seus descendents acostumen a trobar en una vella calaixera, o en un bagul atrotinat o inclòs en una vella caixa de fusta, aquelles que guardaven botelles de xampany, perdo avui cava, una muntanya de papers vells, en què no poden faltar alguna escriptura, que no se sap de qui, factures polsoses d'un electrodomèstic, que fa anys es va emportar el drapaire, alguna carta d'una núvia, que ningú sap qui és, ni de qui és. Però alguna vegada salta la sorpresa.

Aquest serà el cas que avui explicarem. Remenant, papers vells, uns hereus trobaren un plec de fuls de papers, curiosament enquadrats, cosits amb fil, amb una portada, manuscrita, que anunciava el seu contingut, literalment diu: "**Batallas que ba tenir Dn. Narciso Torrens de Arenys de Munt entre los Franceses como capitán de guerrillas**". El llibret el completen quatre fulls manuscrits amb una cal·ligrafia molt acurada i perfectament alineada, cosa que podria indicar l'ús d'una plantilla. A cop d'ull podem comprovar que la portada i el seu contingut son de dues persones diferents, cal·ligrafies diferents i tinta de dues èpoques, la portada de color blau i la interior de color marró, a base de ferro. Resulta curiós que en l'escrit original, s'utilitza un català no normatiu, podríem dir que està escrit "tant com sona", i pràcticament no utilitza signes de puntuació, cosa que complica una mica la seva comprensió.

Una vegada posat tot l'escrit en solfa, trobem una sèrie de dades interessants. En la primera frase hi trobem dues curiositats: les dues primeres paraules que diuen "*Narciso Torrens*", estan tatxades, i s'autodefineix "*per ser bon patrici*", que podríem definir com – persona que per la seva naixença o per altres virtuts sobresurt entre els seus conciutadans –, confessa que per voluntat pròpia s'uneix a la guerra contra els francesos i animar a companys seus a unir-se a la lluita, facilita armes a qui no en te, així com munició, arribant a subministrà menjar en els moments difícils. Una de les dades més interessants del document, son els noms dels components de la seva partida: "*Pere Ribas, Francesc Borrell, Ventura Pau i Ribas, Miquel Quim Riera, Martí Solé, Agustí Forneguera i Pere Sencera*", però afegeix: "*per no molestar no diré los altres*", però se l'hi escapen més noms, quan els cita com a testimonis de les seves "gestes" (matar francesos o agafar-los presoners), trobem a: "*Josep Galtes, a musen Josep Maresma, el batlle Pau Vivas, Josep Fornaguera, Anton Colomer, Vicens Alumber, Joan Masuet, Francesc Conch, Bentura Mora, Josep Rabasa, Josep Holiba i Joan Biñals*".

Més difícil resulta posar en context les seves "gestes" dintre de fets concrets i documentats. No acaba de coincidir les dates que diu amb els fets que explica, això fa

sospitar que aquest document fou escrit temps més tard

Però abans d'entrar en detall de les seves "gestes", mirem qui era aquest Narcís Torrens. D'entrada trobem unes discrepàncies amb el seu cognom Torrens, en l'arxiu parroquial trobem molts "Torrens", però un sol Narcís Torrens i per les seves dades personals creiem que es el nostre personatge. Neix a Sant Martí d'Arenys el 26 de maig de 1780, batejat l'endemà amb els noms de Narcís, Jaume i Joan, fill de Jaume Torrents Jaurés i de Josefa Valls, casat amb Rosa Roca i mor a 77 anys, l'1 de gener de 1858.

En el primer fet en què participà la partida d'Arenys de Munt, és en el combat de Montgat, el 17 de juny de 1808, a on amb més de 3.000 sometents del Maresme, intenten aturar la sortida de Barcelona cap a Girona, de la divisió italiana del general Lechi, una hàbil maniobra d'aquest, fa recular als sometents, que no paren fins a Mataró. En aquesta acció que durà diversos dies, en Narcís matà diversos cavalls, un genet, un parell de soldats i un tambor, també agafà dos soldats i un granader, com a presoners.

Una acció en què havien de participar, fou a la batalla de Llinars/Cardedeu, explica d'una manera molt subtil, la no intervenció del general Teodor Reding i la seva divisió en la dita batalla, encara que estaven desplegats per fer-ho, i sobretot quant la divisió de Milans del Bosch de 3.320 homes (Terç de Miquelets de Manresa, Granollers i Lleida, i el 2n. batalló de Baza), no apareix en el camp de batalla. La victòria de Saint Cyr i el seu 7è. Cos d'Exèrcit Francès, fou ràpida (30 minuts) i total. Participà en els combois per portar queviures a la fortalesa d'Hostalric, quan estava assetjada pels francesos.

Una vegada caiguda la ciutat de Girona, en Narcís Torrents i la seva partida de sometents, operaren per la rodalia de Sant Martí d'Arenys de Munt, i sempre que tenien ocasió atacaven als soldats imperials, sobretot si eren pocs, en mataven el màxim nombre, i els presoners els entregaven als vaixells britànics, que acostumaven a fondejar a la rada d'Arenys. Donaven especial atenció als membres de la brivalla o caragrats, els mataven a tots, no en perdonaven a cap.

El manuscrit acaba de cop, cosa que ens fa sospitar, que el relat no fou mai acabat, i ens quedarem sense conèixer si en Narcís Torrens participà en el Combat d'Arenys ocorregut el 3 de febrer de 1812, o en la segona acció d'Arenys de Munt del 21 de gener de 1813. Pel seu interès i curiositat, adjuntem l'escrit íntegre: (Transcripció literal, amb alguns signes de puntuació) "**Batallas que ba tenir Dn Narciso Torrens de Areñs de Munt entre los Francesos como capitán de guerrillas Narcis Torrens per ser bon patrisi y per ana quantra los ene-**

michs los francesos de sa pròpia voluntat y anima alguns companys seus y armarlos que no tenian armas y darlos las municiones que los faltaban y quan estaban sens menjar ell de sas miserias los ne dona y los que ell armat son los seguens Primo Pere Ribas Franco Borrell Bentura Pau y Ribas y Miquel Quim Riera Marti Solé y Agusti Fornaguera y Pere Senbera per no ser molest no diré los altres. Primer foch que Presidi dit Narsis ab los seus companys es lo de Mongat y Mataró perseguinlos fins á Girona, los matarem dos caballs y un caballe, despres á Mataro los ne mataren un y ne prengueren dos que los entregarem a nal Sr Gobernado, despres ab Dn Franco Milans en casa Muntal dos cops los atacaren jun ab los Micalets de Bich y los Panxots mataren al capita dels Micalets qe Bantayola se anomenava, despues tornaren los francesos a Mataro que 13. Dies y estaren tot 13 dias los escopetabam ells a cop de bala de canó y granades y nosaltres anabam per al Gafa en Basas que del seu partit se ba fen y li mataren al caball lo dia de Sn Joan de Juyñ dia 24.- 84 francesos baren ana á

Batallas de Ba tener Dn...
Narciso Torrens de Arens de Mont...
Entre los Francesos como capitán de...
Garrillas

Coll Sacreu á beura si pendrien los Miquelets y se apartaren despues los Francesos recularen y als Miquelets abansaren y bingueren á pasar per un paratje que yerem Jo Narcis y Jph Galtes que si fosem estat deu homes átots los agafabam matarem un tambo y un que la Cuya li trabusarem lo prenguérem al tabal y -/- alguns perols que portaban y altre dia prenguerem un Granader quan de Girona sen tornaban. En lo Añ 1809. Quan bingueren a Areñs de Mun los ne matarem dia 13 de Abril dos de caball y farem un caball y a prop de Can Milans del Bosch los matarem dos caballs y un soldat y lo dia 17 de juny al mitg de la dibisio un ne agafaren testimoni Franco Borrell també anaban aporta ausili a los pobres sitiats de Ohstal Rich una nit de poch nos agafen atots agafaran un dels mues companys que ab una escopetada li trabasaren un bras y per ser baritat pren testimoni Dn Manuel Mallado despres musen Jph Maresma y nosaltres moltes bagadas los atacarem y los entrateniam los comboys en Sn Saloni Lo dia 19 de Dbre los atacarem entre Ballgorguina y alsinellas de 11 homes que erem y ells eran 29, los prenguérem la major part de la que havien robat y a les cases hotornarem ne mataren un y ne fariren un altre, lo dia antes que Radin no los ataques nosaltres los farem mol de foch y lo andama nos separarem de Dn Franco Milans que tenia tots los Sumatens y partida de tropa que portaba barem

saber que no entrarian ab foch y fou axis que no tiraren cap fusellada y nosaltres foren al á taco ab lo General Radin mols francesos matarem que nos carregarem de mutxilas y municions y los prenguem set armes,(testimoni Pau Vivas Batlle) a tots los foch que y pogut ausilia may efet falta -/- En lo Añ 1810, bingue una divisió de Balensia pasaren per Areñs de Mun dos soldat espanyols que li prengeran al fusill y la motxilla y los ba escapa digue en alguns paisans que bolia ana donar part á son General per dostrosa al poble me abisaren y ab laltre coampañ lo prenem y lo matarem testimoni Jph Fornaguera y Anton Colome Dia 7 de mars prechn jo sol un granade al mitx del camí ral d'Areñs de Mun y lo bay mata testimoni Agusti Fornaguera y Jph Fornaguera y un de la Briballa Cara Girat que també lo matarem y al un de Presone que alos ynglesos lo portarem y Dn Esteba Pages anal Baxell se trobava y dos de altres de amposats que li presentarem Dia 16 de juny los francesos bingueren de Mataro á Areñs de Ball al mateix dia sen tornaren y al mati tinguérem gran foch y a la tarda apas los esperabam també tinguérem mol de foch que cap á Mataro los acompanavam la guarrilla de darrera se atoraren assota en casa Miró es anomenada ja aviam tirat 22 fusellades per poger entra allà los atraparem jo de golpe ne mato un y me agafo un altre y los altres companys mataren los altres dos que tot 4 los matarem testimoni Vicens Alumber y Joan Masuet y Franco Conch y 3 de altres presentats anals ynglesos, en lo any 1811, matarem un Sangento de la Briballa y tres francesos benin un dia del comboy de Mataro ab tot lo destrichte del Añ Entregarem 8 anals ynglesos testimoni Bentura Mora y Agusti Fornaguera -/- Dia 8 de 7bre als francesos benin de Mataro pasan al comboy per anar a Girona pasaren per Areñs de Mun se esgariaren 4 francesos per noba cap a Calella despres retornaren cap Areñs de Mun ala pujada de Coll Sacreu nosaltres los agafarem y los boliem ana á mata y bingueren 4 soldat espanyols y nos digueren que los entreguesem y los als entregaren á Busa los portaren testimoni Jph Rabasa y Jph Holiba y Joan Biñals y 3 daltres que matrem y la ultima bagada que tingue foch Dn Franco Milans al montaña de Collsa Creu quan los francesos se retiraren matarem un coronel y un asisten que portava y des pues un oficial y dos francesos de altres yara Com estem tan dominats no podem fer ocultament perquè no fasan alguna desgracia perqe temem de les mateixes poblacions que no nos feren agafarnos y si bolan ynformar Dn Juan Claros ne sap alguna cosa ya Dn Thomas Vidal Baradero que es delas Butllas dela Sata Cruzada y al mateig parco de la poblasio de Areñs de Mun y Dn Franco Milans també en sap alguna cosa y aora que nos trobem sens municions per aspanlos apa en las nits que des de que son á Sn Saloni tots los comboys pasa a la nit que qui nos las daba un transport yngles anomenat Triton perquè coneixia nostra boluntat a ara no anem per no tenir municions com aquestos no nos coneixen fan mol be de no darlas perquè també y podria ana qualse bol tot ocultament des de que son a San Saloni nebem recullit 16 que los abrem portat al yngles y 6 de morts.."

SENYORS FEUDALS A SANT MARTÍ D'ARENYS?

Gustau Adzerias Causi

Sabem que l'actual vila d'Arenys de Munt, fou en els seus orígens la parròquia de Sant Martí d'Arenys, segurament fundada l'entorn de l'església aixecada per les tropes carolíngies en el seu pas cap a la conquesta de la ciutat de Barcelona, que estava en mans sarraïnes, això passà entre l'any 800 o 801, la parròquia ja la trobem anomenada, segons J.M. Pons i Guri, l'any 878, i totalment documentada l'any 998. Per això, per la seva llarga existència, crec que val la pena aprofundir en el coneixement d'un període de la vida del poble i dels seus habitants, en un temps bastant desconeguts, com fou l'edat mitjana.

Homenatge de mans i de boca

Per poder aprofundir amb una mica de detall, i no fer un discurs erudit i per tant feixuc de llegir, farem servir com a eix conductor la història de la nissaga dels Arquer de Goscons, amb les seves grandeses o misèries i relacionades amb la resta d'habitants, per la senzilla raó que disposem d'una abundant documentació que abasta del segle XII al XX, principalment dipositada en l'Arxiu Nacional de Catalunya.

Podríem recordar les petites incursions fetes anteriorment com "Nostra Senyora de Goscons", "Gosconecis" o "Els orígens d'una nissaga arenyenca. Els Arquer d'Occitània". En el darrer Arennios, el 9, deixarem explicada el naixement del llinatge dels Arquer de Goscons, amb el casament de la pubilla del mas de Goscons, Brunissenda amb el cavaller occità Pere d'Arquer. Amb aquest article començarem analitzant els fets documentats, per respondre la pregunta bàsica: els Arquer de Goscons, foren senyors feudals?.

Avui parlarem de Pere IV d'Arquer de Goscons, fill de Pere d'Arquer i de Peraille, i de Brunissenda de Goscons i Ferrer. Utilitzarem l'ordinal IV per diferenciar-se del seu pare Pere, que seria el III, aquest mètode per diferenciar a membres de la mateixa família amb el mateix nom, és d'ús modern, en la seva època s'utilitzava el sobrenom, en aquest Pere, en diversos documents el troben com a Peritón (fill de Pere). Pere IV d'Arquer devia néixer a Goscons abans de 1284 en què apareix com a fadrí i morí després de 1352, en què apareix la seva signatura en un document per última vegada. Testà dues vegades a Sant Martí d'Arenys, el 13/04/1318 i per segona vegada el 29/12/1343. Maridà amb Elisenda (Elisendis) de Bugatell, i tingueren deu fills, que coneguem. Per situar-lo en el context històric, direm que fou coetani dels comtes de Barcelona: Pere II el Gran, Alfons II el Franc, Jaume II el Just, Alfons III el Benigne i de Pere III el del Punyalel. I vassall dels Senyors de Montpalau: Ramon de Cabrera, Bernat I de Cabrera, Bernat II de Cabrera i de Ponç IV de Cabrera.

Comencem a sospitar que el podríem definir com a senyor feudal, quan el 25 d'abril de 1307 en Pere IV d'Arquer, en una cerimònia, ret confessió i reconeixement a favor de Bernat I, vescomte de Cabrera, senyor del castell de Montpalau. Això vol dir que confessa "...ser home propi teu i afocat en el dit Mas [de Goscons] amb tots els meus fills, i encara els meus successors en el dit Mas, prometent que en el dit Mas i en les seves pertinences no triarem altre senyor que tu i als teus, i prometo prestar a tu i als teus per mi i els venidors, un cens anual en la festa de Nadal, d'una lliura de cera i un parell de gallines", i prestant "...l'homenatge de boca i mans.". Expressa la seva condició d'home propi (*homo proprii*) que era una condició derivada de la possessió d'un Mas, condició que desapareixia en abandonar-lo, i la d'home afocat, amasat o amansat (*homo afocatii*) era una categoria per la qual l'home tenia l'obligació de fer contínua residència en el Mas, en aquest cas, el de Goscons, i aquesta obligació era extensiva als seus fills o descendents, encara que aquest podien deslliurar-se perquè el mateix Bernat I de Cabrera diu: "Concedim a més a més que si els teus fills, o dels teus, volguessin sortir del dit Mas i redimir-se, no estan obligats a donar, a mi o als meus, altra redempció de deus sous per home, i cinc sous per la seva dona, i per mitjà de

la mateixa queden llevats, lliures de domini i servitud per la meua part i dels meus, poden buscar altre senyor sense cap obstacle”, i acaba dient: “confesso haver rebut dos-cents sous barcelonesos”. Tots aquests pactes quedaven detalladament enregistrats en una escriptura “escrita i tancada” pel notari públic del castell, Pere Flaquer. Però la cerimònia agafava tota la seva solemnitat quan Pere IV d’Arquer, genoll a terra i agafant les mans de Bernat I de Cabrera, diu en veu alta proclamant públicament la seva confessió i reconeixement de ser vassall del senyor del castell de Montpalau .

En un principi aquest document indicaria la formació d’un feu, perquè segons el diccionari de l’E.C., defineix: FEU= 1. Conveni pactat entre dues persones nobles, l’una de les quals, en preminent (senyor feudal), rebia de l’altra (senyor feudatari, vassall) la prestació d’homenatge, amb el corresponent jurament de fidelitat, en canvi de lliurar-li un domini real. 2. Domini cedit o posat en feu. 3. Mercè o cànon que pagava el feudatari. Podem començar a pensar a associar el terme senyor que posseeix un feu, a senyor feudal. Però els dubtes s’esvaeixen una mica quan llegim el pergami ANC1-172-T-30 datat el 20 de febrer de 1321 que conté la confessió i reconeixement de vassallatge atorgat per Francesc Catà a favor de Pere IV d’Arquer de Goscons, pel seu interès i com a exemple de document, el reproduïm íntegrament, això sí, traduït al català “*Sigui per tots conegut com jo, Francesc Cathà de la parròquia de Sant Martí d’Arenys, deixat anar i alliberat del senyor al qui pertanyia, graciosament i amb ple coneixement em constitueixo home propi, soliu i afocat en el Mas Cathà de la dita parròquia, amb tota la meua descendència i posteritat nascuda i per néixer de tu Pere d’Arquer de Goscons, de la mateixa parròquia al que trio per senyor natural. I prometo a tu i als teus que, allà on sigui que en trobi, t’atendré i obeiré com el meu senyor natural. Prometo a més a més de bona fe que des d’ara no buscaré ni reclamaré a un altre senyor o senyora sense la vostra llicència i voluntat sinó que os tindré i reclamaré sempre, a tu i als teus hereus, com pels meus senyors naturals, i os seré bo, fidel i lleial, procurant la vostra utilitat per tant evitant tot dany o perjudici, segons pugui entendre la vostra voluntat i sa intel·lecte, amb el fi de complir des d’ara el vostre desig. I de tot això no podré excusar-me per raó de privilegi, costum o franquícia de castell, vila o ciutat o de qualsevol lloc on estiguis, obligant-me a favor de tu i dels teus tots els meus béns haguts i per haver en qual-*

sevol lloc. I amb la finalitat de què tot lo dit gaudeixi de major fermesa faig homenatge de mans i boca segons els usatges de Barcelona a tu, en presència del notari subscript i dels testimonis a sota signants. I per major cautela juro per Déu i els seus quatre sants Evangelis tocats amb les meves mans complir i observar tot lo referit i no contravenir res. Fou fet el dècim de les calendes de març de l’any del Senyor mil tres-cents vint-i-u. Signe del dit Francesc Cathà, qui això atorga, signo, aprovo i juro. Foren testimonis: Arnau Llobet, prevere, Ramon de Trilla, Guillem Cathà i Francesc de Bellsoley. Signe de Pere Flequer notari de Montpalau.”

En aquest document trobem que Francesc Catà queda constituït com home soliu (homo solidi), suposava una servitud personal, es feia home d’un senyor i només d’un, i necessitava el permís d’aquell per entrar en servitud d’un altre senyor (Usatge *Qui Solidus*) i conjuntament amb el d’home propi i està afocat en el Mas Cathà, són els elements jurídics necessaris per declarar a Francesc Catà com a senyor útil i propietari del Mas, deixant com a senyor natural del mateix a Pere IV d’Arquer. Crec que hauria d’aclarir que s’anomena «senyor directe» a qui, a més de tenir la propietat d’un bé, també en té la possessió. Si només en té la possessió, però no la propietat, és a dir, és qui ha rebut el bé i en gaudeix, s’anomena «senyor útil».

Un altre tema que se’ns planteja llegint aquest docu-

Actualment a la llinda de Ca l’Arquer, a Arenys de Munt

ment és la situació física de l’anomenat Mas Cathà, encara que s’ha trobat en un document de 1331 que senyala els seus límits, i diu literalment: “*cap a orient (est) amb la serra anomenada Plana de Goscons, al*

migdia (sud) amb terres del Mas Oller de Goscons, a ponent (oest) amb terres del Mas de Goscons i al nord amb la quintana del Mas de Goscons". No resulta d'una gran precisió i de moment no el podem relacionar amb cap Mas actual o en les seves restes, encara que hagués canviat el seu nom, com que està relacionat amb el Mas de Goscons en què la seva posició geogràfica coneixem (Ca l'Arquer), Intentant ajuntar els límits dels dos masos, amb la descripció del Mas de Goscons continguda en un document de l'any 1428, que copiem traduïda, que diu: "Tot el seu Mas dit de Goscons, situat a Sant Martí d'Arenys amb la seva casa, era, quadra, i quintana,

casas contigües i separades, la terra de cultiu entre pla i rost és de deu jornals de bou, i l'erm i bosc, entre pla i rost, més de cent cinquanta jornals de bou, limita a orient amb el Mas Aulet de la Cortada, en part, amb el Mas Catà en part, amb el Mas Vallalta, per mitjà

del torrent de Pinatella, i en part amb terres que el menor te en el Mas Catà, y amb la parceria de la Coma de la Pinatella. Al migdia amb el Mas Poneguay, part amb terra del Mas Borrell, part amb el Mas Cathà, part amb terres del Mas Pascual. A occident amb el dit Mas Cathà en part, part amb la parceria del Mas de Goscons, dita Puig de Boldrau. I al nord amb terres del Mas Plana de Vallgorguina, part amb Cathà, part amb parceria del Mas Peneguay, i del Mas de Goscons, part amb el Mas Oliver de Goscons, part amb terres del Mas de la Cortada, part amb el Mas Pi de la Cortada, per mitjà del torrent de l'Orandella i en part amb terres del Mas Aulet de la Cortada de Sant Iscle de Vallalta."

La seva lectura atenta ens obre les portes a realitzar una investigació que pot durar alguns mesos, intentarem que en el proper Arennios puguem presentar la situació geogràfica del Mas Cathà de Goscons i dibuixar el feu dels Arquer de Goscons, tenint en compte que té una extensió de 160 jornals de bous, i si un jornal de bou corresponien a uns 2.100 m2 aproximadament, resulta una finca d'unes 35 ha. De totes maneres les relacions dels senyors del mas de Goscons amb la família Cathà vénen de més lluny, perquè trobem que el 26 de febrer de 1254, un tal Guillem Cathà fa confessió i reconeixement

com a home propi i soliu a Tomàs de Goscons, l'avi del nostre Pere IV d'Arquer. També podem comprovar que les relacions no serien gaire plàcides, perquè trobem en un document del 12 de juliol de 1270, la sentència del litigi entre Tomàs de Goscons i Guillem Cathà, sobre l'aprofitament de l'aigua, "i que cap no dificulti laqüeducte que cola cap al seu hort o cap a un altre lloc necessari per ells, de tal manera que cada un tingui l'aigua un dia amb la seva nit següent," diu, entre altres coses, la sentència.

Ara tocaria analitzar el document del 3 d'agost de 1336, en què Bernat II de Cabrera fa definició i ab-

solució a favor de Pere IV d'Arquer, sobre el Mas Ferrer de la parròquia de Sant Martí d'Arenys, però com que aquest article comença a sortir massa feixuc, continuarem en un proper article en el qual intentarem fer la llista de les seves propietats i drets, abans de passar a parlar del seu fill i hereu del Mas

de Goscons, Guillem I d'Arquer i de Bugatell.

"Dueño y señor del Manso Arquer de Goscons y todas sus tierras, honores y posesiones. Sus vasallos rodilla en tierra le prestaban Sacramento y homenaje de Boca y Manos s/ usage de Barcelona"

1. El culte a sant Martí de Tours en el Maresme durant el preromànic i el romànic. Joaquim Graupera i Graupera.
2. "...in ecclesian Sancti Martini sita super arenios..."
3. Fons: Llinatge d'Arquer. ANC1-172
4. ARENNIOS 5.- Juny 2016
5. ARENNIOS 7.- Juny 2017
6. ARENNIOS 9.- Juny 2018
7. Fadri. Persona jove, especialment en estat de casar-se. Persona soltera.
8. Datació moderna del "cinc dels idus d'abril de MCCCXVIII", del pergami ANC1-172-T-29
9. Datació moderna de " quatre de les Kalendas de l'any de Senyor de MCCCXLIV" del pergami ANC1-172-T-40:
10. Guillem l'hereu, Bononat, Sanxa, Elisenda, Bernat, Francesca, Clara, Francesc, Bartomeu i Martí.
11. Considerem Mas com un conjunt de construccions i terres que conformen una unitat de producció agrària i ramadera, en mans d'un senyor útil, i podia estar format per varies masies amb les seves terres corresponents.
12. Datació moderna de "...el IX de les kalendes de juny del any del Senyor, MCCCXVII." Del pergami ANC1-172-T-20
13. Els pergamins existents en l'Arxiu Nacional de Catalunya, estan redactats generalment en llatí, i foren traduïts al castellà pel Dr. Antoni Aragó Calanyes, arxiver facultatiu del Real Arxiu de la Corona d'Aragó.
14. Datació moderna de "Actun est hoc quatro Kalendas martii anno Domini millesimo CCI quatro" del pergami ANC1-172-T-3.
15. Pergami ANC1-172-T-36.

XAVIER MITJÀ SARVISÉ (1953-2018)

In Memoriam

*...i ens fan forts la mancança i la nit,
mentre esperem que els nombrosos
herois creixin en llurs bressols de bronze.*
Friedrich Hölderlin (1770-1843)

Els inicis

En Xavier Mitjà junt amb una desena d'amics seus, van entrar a militar al PSUC cap a finals de la dictadura, aleshores el PSUC era políticament hegemònic i controlava les Comissions Obreres CCOO, la seva línia política era d'un tacticisme que ja preparava els pactes de la Transició, la seva línia política era determinant a l'Assemblea de Catalunya (AC) (1971-1977).

En Xavier m'havia explicat, amb el seu verb vehement, com el 1r de maig del 1974, en una assemblea a Palafròls, en Paco Frutos, aleshores treballador de la SAFA de Blanes, exsecretari del PCE i dirigent de CCOO, digué que l'ús del català dividia la classe obrera. En una picabaralla entre tots dos en X. Mitjà recordà lles aportacions de V.I. Lenin a la teoria de l'autodeterminació de les nacions, que també incloïa el cas del Principat i la resta dels PPCC. Fou expulsat del sindicat.

Poc temps després, en X. Mitjà i una dotzena de militants es donen de baixa del PSUC i formen un nucli del PSAN al Maresme, entre ells es troben els seus íntims amics, en Pep Torrent, (Pep Sala) treballador de banca, en Lluís Llerinós. Al seu entorn hi trobem la Míriam Lloret, en Quim Bretxa, en Francesc Forn, la Roser Díaz, en Martí Miquel, en Joan Majó com a militants, més tard seran els impulsors de l'AC al poble. El PSAN representa la presa de consciència revolucionària de la doble opressió nacional i de classe, que té com a resposta la independència, el socialisme català i la realitat de tota la nació, els Països Catalans PPCC.

En aquelles dates, a cavall de la Transició, en X. Mitjà coordina la publicació local editada en cicloestil Nació, n'apareixen 6 números. Quan el PSAN fa professió pública de marxisme, en X. Mitjà llegeix els clàssics de la Revolució d'Octubre, i amb la seva moto va pel Maresme predicant l'evangeli roig de la revolució independentista. Durant una temporada viu en una antiga fàbrica de gènere de punt abandonada de Mataró, la bateja amb el nom de *La Caserna*, jo hi vaig fer alguna estada, tenia els aires d'un castell encantat.

Activitat política

A les primeres eleccions municipals del 1979 es forma al poble una coalició d'esquerres independentista, amb un nom de ressonàncies del Xile del poder popular del President Salvador Allende, Poble Unit. Amb uns 230 vots treuen un regidor, en Carles Canals, que serà substituït per en Pep Torrent. Aquesta candidatura i els seu plantejaments polítics, són un revulsiu en un poble on seguïen vigents les estructures caciquistes de la dictadura.

El 1977 participa a Barcelona en una roda de premsa amb la plana major del PSAN del Principat, en Jordi Moners, en Xavier Bru de Sala, i en Miquel Asensio. En X. Mitjà i en Ll. Llerinós s'adonen de la necessitat de bastir un sindicat de base nacional, com és el cas dels bascos i gallecs, i no col·laborar amb CCOO per la seva visió espanyolista de la lluita sindical. És així com els *Col·lectius de Treballadors cap al sindicat nacional de Catalunya- CCTT*

neixen al Maresme. La fundació formal dels CCTT té lloc a Arenys de Munt, al Parc de Lurdes.

El sindicat es defineix com a democràtic, independent, unitari, assembleari, internacionalista i sense caràcter negociador. El sindicat tindrà uns 300 afiliats, dels quals 250 seran de Malgrat de Mar. En el seu millor moment arribaran als 1.800 afiliats a tot el Principat.

La coneixença

Vaig conèixer en X. Mitjà pels volts del 1978, 1979 a la Parròquia de Sant Medir a Barcelona, en un acte conjunt on es presentaven dues alternatives sindicals amb plantejaments polítics molt propers, ell els CCTT i jo els Col·lectius Obrers en Lluita, COLL propers al PSANp.

Els Col·lectius Obrers en Lluita es presentaren en societat a la segona tongada (3-13 d'agost) de la Universitat Catalana d'Estiu, UCE aquesta vegada celebrada al Seminari de Vic el 1976, els seus presentadors foren la Blanca Serra i qui signa l'article "Es definiren com un sindicat estructurat sobre la realitat nacional catalana, per tal que com a treballadors puguem donar resposta global a la doble explotació nacional i de classe en l'àmbit dels PPCC. La lluita de classes en cadascun dels marcs nacionals, aconsella de trobar solucions al problema nacional des d'una perspectiva de classe. Entenem que el que diferencia una línia espanyolista de la que no ho és en el si del moviment obrer, és la actitud que s'adopta davant la qüestió nacional."

El comiat

En X. Mitjà llicenciat en Filologia catalana, va treballar els darrers anys en el Centre de Normalit-

zació Lingüística de Mataró. Va participar activament en la Consulta per a la Independència del 13/09/2009 i es vinculà al treball de l'ANC del poble.

Formava part del paisatge de la Riera del poble, quan anava a comprar o, darrerament, fent d'avi de la més petita de les seves nétes l'Arlet de 2 anys que era la nina dels seus ulls, la passejava a coll-i-be, amunt i avall de la Riera. M'agradava trobar en Xavier, això m'assegurava una Moritz i un debat sobre política nacional, on sovint discrepàvem sobre l'anàlisi política, la tàctica, l'estratègia i d'altres temes secundaris.

Nascut durant el segon franquisme formà part d'aquell estol d'il·luminats, quatre gats, dels anys

de la Transició, que predicaven la independència i el socialisme, els miols d'aquells gats han arribat gràcies al seu sacrifici i esforç fins avui, quan l'independentisme és hegemònic, hem aconseguit un alt grau de consciència política i les jornades d'octubre assenyalaren quina és la voluntat del poble català.

Gràcies per l'esforç, Xavier, estaré més sol, trobaré a faltar la teva rauxa patriòtica quan estigui davant la cervesa.

Agustí Barrera

El 13s del 2009, el despertar d'un poble

Fins ara, l'anàlisi les reflexions sobre un fet tan radicalment democràtic com les consultes han generat força notícies, cròniques, però cap anàlisi política. Per què en una Autonomia d'un Estat com l'espanyol, amb poca tradició de cultura democràtica, ha sorgit una iniciativa autoorganitzativa que ha connectat amb la voluntat popular, i amb una anàlisi de la realitat que ha evidenciat la mort de 30 anys d'autonomisme i el fracàs dels projectes polítics dels partits institucionalistes, que han adaptat el seus programes als diktats de l'Estat.

El teixit nerviós de les Consultes per a la Independència

Les consultes, no apareixen com un bolet, al darrere hi ha un llarg procés d'acumulació de forces de l'Esquerra Independentista (EI), un debat ideològic de fons, una difusió del missatge, una pedagogia política i unes lluites concretes. També el cansament del poble d'unes polítiques i uns polítics, que després de trenta anys ens han situat en un atzucac i ens volen fer pagar la crisi que ells han generat amb les seves polítiques especulatives. Pensem que en la ja llarga experiència de les Consultes, s'han posat de manifest dos elements cabdals, sobre els quals caldria reflexionar: a)- La capacitat d'autoorganització popular, que és una constant de la nostra història nacional (ateneus, cooperativisme, mutualisme, col·lectivisme), la potència del teixit social. b)- La reflexió i el debat públic sobre el concepte del dret democràtic a l'autodeterminació, entès tal i com ho defineix El Diccionari de la Llengua Catalana de l'Institut d'Estudis Catalans (2007) a la seva entrada: autodeterminació 1)- Acció de decidir per un mateix. 2)- Acció per la qual un poble decideix lliurement el seu futur polític. El dret dels pobles a l'autodeterminació.

Els antecedents

El dret a l'autodeterminació, de llarga tradició històrica en tots els processos de descolonització d'Àsia i Àfrica després de la II Guerra Mundial, fou reconegut en la Carta Fundacional de l'ONU el 26/06/1945 en els apartats 1 i 3 de l'article 1. Aquest dret s'ha exercit al llarg de la nostra història nacional, primer amb la redacció de la Constitució Provisional de la República Catalana (l'Havana 1928), un text que fixa les bases jurídiques del nou Estat Català i del seu exercici de la independència. Quan el 14 d'abril del 1931, Francesc Macià proclama la República Catalana com a Estat integrant de la Federació Ibèrica, trasllada al

camp de l'acció política el concepte del dret a l'autodeterminació. Vincula la necessitat de la independència a un concepte jurídic. En el preàmbul de l'Estatut de Núria del 1931, s'hi diu: La Diputació Provisional de la Generalitat de Catalunya, en la redacció del projecte únic d'Estatut, ha partit del dret que té Catalunya com a poble a l'autodeterminació. Els redactors de l'Estatut, amants al context internacional i a les ànsies de llibertat de força nacions sense Estat d'aquell moment, incorporen aquest dret democràtic fonamental al document. Aquest text retornà retallat de Madrid i per tant no s'incorporà al text de l'Estatut del 1932.

Quan el Sis d'Octubre del 1934, el President Lluís Companys proclama l'Estat Català de la República Federal Espanyola, s'entén que recupera l'esperit del President Francesc Macià del 14 d'abril del 1931, que una vegada més aquest és un acte d'exercici democràtic del dret d'autodeterminació.

L'Assemblea de Catalunya, la plataforma unitària antifranchista del 1971 al 1977, en el punt tercer de la seva declaració de principis demana: *El restabliment provisional de les institucions i dels principis configurats en l'Estatut del 1932, com a expressió concreta d'aquestes llibertats a Catalunya, i com a via per arribar al ple exercici del dret a l'autodeterminació.* Més endavant amb les grans rebaixes i claudicacions de la Reforma política, aquest tercer punt quedà mutilat de la referència a l'exercici del dret a l'autodeterminació.

Ara i aquí

La consulta per a la independència d'Arenys de Munt el 13 de setembre de 2009 va marcar un punt d'inflexió en la política nacional, perquè fou un acte col·lectiu de l'exercici del dret democràtic a l'autodeterminació. Perquè una vegada més es posà de manifest la voluntat de llibertat nacional i social amb l'exercici de la capacitat de decidir com a poble. Pensem que molts dels 2671 vots del sí a la independència a Arenys de Munt, són la constatació del fracàs del projecte autonomista d'aquests darrers trenta anys, del cansament d'un model polític anestesiant, que no ha sabut, o no ha volgut, encarar els problemes greus que teníem com a poble i s'ha limitat a la política de l'estruc, amagar el cap sota l'ala i aprofitar com a classe política la seva situació de privilegi, per potenciar negocis a l'ombra del poder. Creiem que aquesta consideració pot ésser extrapo-

lable a bona part dels vots pel sí a la independència.

Trenta anys perduts de política erràtica, de “qui dia passa any empeny”, del peix al cove, sense considerar que a Madrid no hi ha mar, trenta anys perduts sense un projecte de reconstrucció nacional, tenint com a gran fita el sempre utòpic encaix amb l'Estat espanyol, que s'ha demostrat inviable, perquè l'Estat no vol un encaix, sinó una subordinació total. L'existència d'un considerable nivell de consciència nacional, resultat del treball pràctic i teòric, de les lluites i les anàlisis de l'Esquerra Independentista (EI) al llarg d'aquests trenta anys, ha permès que les Con-

sultes cristal·litzeïn, cal recordar que és un regidor de la CUP d'Arenys de Munt, JM Ximenis, qui presentà la moció sobre la Consulta per a la Independència al Ple de l'Ajuntament del poble el 28 de maig de 2009, moció que aprovada per tots els grups del consistori, menys el PSC, inicià la reacció popular dels processos de les Consultes.

Cada vegada sectors més amplis del poble català s'adonen que l'únic camí per a mantenir la nostra identitat nacional, per a resoldre la greu situació de crisi econòmica és la independència, recuperar la nostra capacitat de decidir com a poble català, l'altra alternativa és la mort dolça, l'assimilació per part de l'Estat.

La Batalla d'Arenys de Munt

Pensem que la reacció que es produeix a Arenys de Munt de la Consulta és, sobretot, el resultat de tres elements: a)- Un treball de sensibilització que des del 2001 estava fent el Moviment Arenyenc per a l'Autodeterminació (MAPA), curses d'història de Catalunya, presentacions de llibres, articles a la revista del poble BATEC, el cicle de conferències el maig de 2005, Les nacions sense Estat i el dret a l'autodeterminació, que es va celebrar entre els dos Arenys. És a dir, un treball de pedagogia, de recuperació de la consciència nacional que arribà a amplis sectors del poble. b)- L'esgotament del model autonomista i dels partits que en formen part. Aquests, però, en la mesura que poden, intenten amb un èxit relatiu, de recuperar el control del moviment de les Con-

sultes, alhora que aprofiten per rentar-se la cara, dient que ells sempre hi havien estat d'acord. c)- El cansament, el desencís de la gent, que veu que els problemes no només no es resolten sinó que empitjoren, que els nivells de corrupció dins la classe política assoleixen cotes fins ara impensables, sense que res canviï. El mateix sistema és corrupte, per això s'entén la corrupció com un fet normal dins la lògica del sistema, fins i tot vista amb una certa comprensió, perquè a causa de la seva generalització ha deixat d'ésser excepcional i ha entrat dins del normal, encara que mal vist, sobretot, si t'ensampen.

Què cal fer ?

El vot de les Consultes és el vot per a una independència que elimini aquest sistema eixorc, putrefacte, que després de 30 anys s'ha demostrat ineficaç, útil només per als qui s'hi han enriquit. Aquest vot demana un nou model socioeconòmic, basat

en el respecte a les necessitats del poble treballador, basat en la capacitat d'autoorganització d'aquest poble demostrada a bastament en el procés de les Consultes. No podem caure en l'error d'acceptar una transformació lampedusiana, en una operació de maquillatge, que una vegada més canviï els aspectes formals, la façana, perquè res de fonamental es modifiqui, perquè els centres de decisió polítics, econòmics i militars, restin a les mateixes mans. No podem acceptar un Estat Català al servei dels interessos de les multinacionals i del capital bancari, no podem acceptar un sindicalisme groc venut a la patronal. Necessitem un estat redistribuïdor de la riquesa, que afavoreixi els sectors més desvalguts, les classes populars. Ens cal un independentisme amb un important contingut de canvi social. Que no ens tornin a enganyar, que és el que passà quan l'adveniment de la II República o a mitjan dels setanta amb el procés de la Transició. En el camp de la batalla de les idees, hem de donar a conèixer les nostres anàlisis, la línia política de treball que s'ha de plasmar en una pràctica concreta, per aconseguir uns Països Catalans independents, al servei de la majoria, de les classes populars.

Agustí Barrera.

Militant de la CUP d'Arenys de Munt

L'ESGLÉSIA ROMÀNICA DE SANT MARTÍ D'ARENYS

Francesc Forn i Salvà

1. Sant Martí d'Arenys, una parròquia ubicada en una zona estratègica

La petita esglésiola dedicada a Sant Martí, esmentada en el precepte del rei Lluís el Tartamunt de l'any 878(1), probablement fou aixecada en un indret proper al temple parroquial actual, amb sagrera i fossar al seu entorn. L'advocació a Sant Martí, que esdevindria patró de la cavalleria catalana fins al segle XIII, es va fer sota la influència franca, ja que Sant Martí gaudia d'una gran devoció entre els francs. Els exvots en forma de ferradura adossats a la porta principal de l'església testimonien aquesta devoció cap al sant patró.

Dues raons poden explicar la ubicació de la nova església en un petit turonet prop del tram mitjà de la Riera. Primera, el lloc escollit pot ser considerat el centre geogràfic de la vall d'Arenys, a mig camí entre el mar i la muntanya, a una distància prudent de la costa per tal de quedar arrecerat i protegit dels perills que podien arribar del mar. Aquella situació li garantiria esdevenir el centre espiritual de tot el poblament dispers de la vall d'Arenys. Segona, i possiblement la que va ser més decisiva en el seu desenvolupament posterior, la Riera fou durant molts segles la via de comunicació més important que comunicava la costa amb l'interior de Catalunya, el camí més accessible que uniria, en èpoques posteriors, la Marina amb el Vallès. Tot i que era impracticable en cas de pluges intenses, fou la via més utilitzada pel transport de mercaderies en una època en què els camins eren intransitables la major part de l'any. En èpoques de conflicte bèl·lic, la Riera d'Arenys fou considerada una zona estratègica i el seu control esdevingué una prioritat per tal de garantir el pas dels exèrcits.

Aquella posició estratègica de la parròquia de Sant Martí d'Arenys es traduí en un creixement demogràfic constant que li atorgà una posició destacada entre les poblacions de la Marina del vescomtat al llarg de l'Edat Mitjana. El primer fogatge al qual podem donar un cert crèdit, tot i que amb unes limitacions molt clares, fou el de l'any 1515(2). Aquell fogatge atorgà 71 focs a la parròquia de Sant Martí d'Arenys, una quantitat només superada pels 92 focs de Palafoles. En el fogatge posterior de l'any 1553, els 121 focs d'Arenys només foren superats pels 130 focs de Tordera.

Amb el pas dels anys, probablement a mitjan se-

gle XIII, la parròquia de Sant Martí d'Arenys tingué necessitat d'una nova església, ja que l'esglésiola del segle IX s'havia anat deteriorant i, a més, la seva escassa capacitat no li permetia donar cabuda a una població en creixement. Fos com fos, al segle XIII es bastí un nou edifici parroquial en un indret ben proper a la vella esglésiola, seguint els canons romànics vigents en aquells moments.

2. El nou temple romànic de Sant Martí d'Arenys

Coneixem les característiques de l'església parroquial de Sant Martí d'Arenys, aixecada al segle XIII, gràcies a dues fonts principals: el contracte frustrat de 1507(3) i les visites pastorals efectuades al llarg dels segles XIV, XV i XVI(4).

L'any 1507, a causa de l'avançat estat de deteriorament de l'església romànica (amb quasi tres cents anys d'existència), la gent de Sant Martí d'Arenys decidí aixecar un nou temple que substituís el vell edifici. El 20 de gener de 1507 es signà a Mataró una concòrdia entre el mestre de cases Macià, del regne de França, i els síndics de la universitat de Sant Martí d'Arenys, Bernat Sala, Bertomeu Bellsollell, Hipòlit Gibert, Jaume Pasqual i Joan Aiguaviva, per tal de construir una nova església parroquial, "*fer la sglésia de Sant Martí de Arenys e comensar aquella e fer-la de nou*", com especificava l'acord. D'acord amb el contracte, el nou temple havia de tenir 36 pams de cana(5) d'ample (uns 7 metres), 14 canes de llarg (21'77 metres), mentre que el campanar havia de fer 15 pams d'ample (uns 3 metres), havia de ser de pedra picada i havia de sobresortir 4 canes del carener (6'20 metres). El contracte especificava que l'església hauria d'estar enllestida en un termini de sis anys. El cost total de l'obra pujava a 1100 lliures(6).

Durant l'any 1508 mestre Macià, mestre Joan i mestre Martí treballaren en la construcció o endreça del temple romànic(7). El 28 de setembre d'aquell mateix any de 1508, però, potser perquè les obres començaven a no anar massa bé, Guillem Arquer, Joan Ferrer i Joan Oliver feren una fermança a Bernat Sala clavari perquè pagués a mestre Macià 3 lliures 3 sous i 6 diners "*e en cas que dit mestre Macià no donaria compliment a dita obra, que fosen tornades a dita parroquia*"(8),

que ells se'n farien càrrec. A partir d'aquell any, no trobem notícies de pagaments al mestre d'obres i als seus ajudants, tampoc cap compra de material per a la construcció de l'edifici, cosa que ens porta a pensar que els treballs s'havien aturat. Les poques dades que tenim sobre el tema ens fan pensar que tot i haver establert un nou impost, el vintè, que gravava la producció agrícola, bàsicament del blat i del vi, els pocs recursos econòmics amb que comptava la parròquia i la universitat en aquells moments varen fer inassumible l'elevat cost econòmic de la nova església(9). D'altra banda, les visites pastorals no ens donen cap indicatiu de canvi en el temple parroquial al llarg d'aquests anys. La iniciativa d'una nova església no tirà endavant.

La concòrdia signada entre el mestre Macià i els síndics de Sant Martí, però, ens aporten dades interessants. El fet de proposar per a la nova església unes mides tan reduïdes, sobretot pel que fa a l'amplària (7 metres)(10) per a un temple que es feia de nou, ens fa creure que els síndics plantejaven una església semblant a la vella romànica, sobretot per l'amplada i el campanar, i que el canvi més important seria allargar la nau fins als 22 metres, per tal d'ampliar la seva capacitat. Aixecar una nova església romànica a començament del segle XVI, però, ja no era possible. La nova proposta vindria l'any 1514, amb la construcció d'un nou campanar adossat al vell edifici romànic, pensant però en una nova església gòtica, amb unes característiques i mides que no tenien res a veure amb les del temple romànic.

La concòrdia no reeixida de 1507 ens serveix per fer una proposta de les característiques de la vella església romànica que, creiem, serviren de base a la

nova església romànica que no s'arribà a construir.

2.1 L'edifici

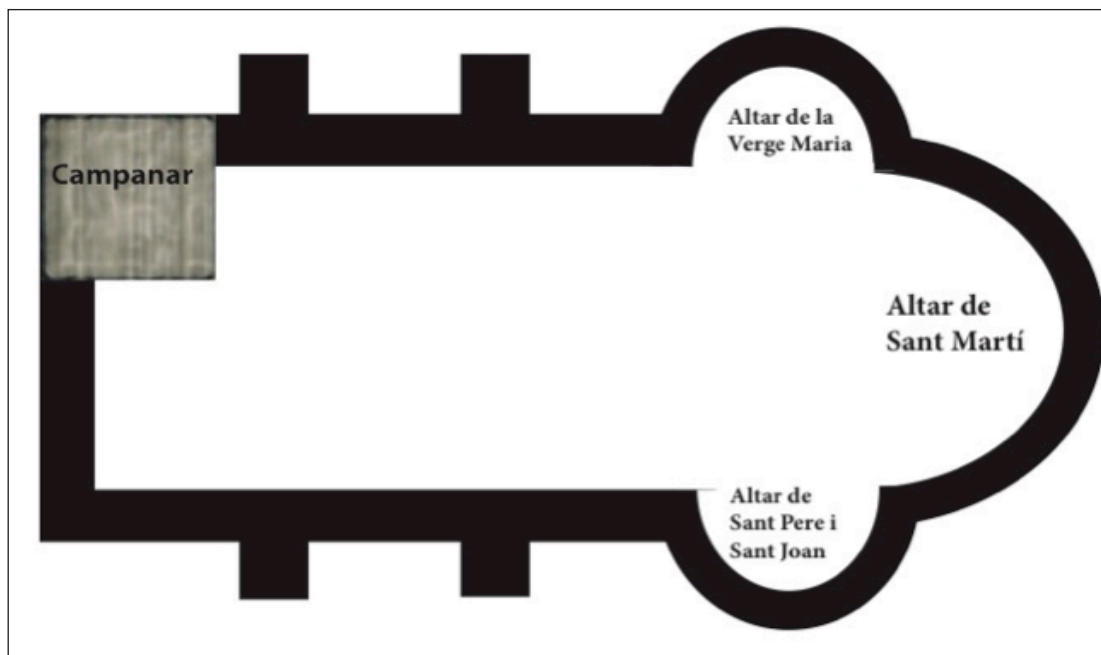
L'església romànica de Sant Martí d'Arenys va ser un edifici d'una sola nau, d'uns 7 metres d'amplària per 16 metres de llargària, acabat en un absis central amb l'altar major dedicat a Sant Martí i dos absis laterals, un sota l'advocació de la Verge Maria i l'altre dedicat a Sant Pere i Sant Joan. L'edifici, com la majoria d'esglésies romàniques, tenia l'absis major orientat a llevant, és a dir, s'orientava d'esquenes a la Riera, una via encara considerada poc segura, sobretot en cas de rierada. Dos contraforts a banda i banda de l'edifici asseguraven la solidesa del temple. El campanar s'adossava dins de l'estructura de l'edifici, amb un primer nivell amb la finestra coronella i un segon cos amb les campanes, els tocs de les quals regulaven la vida de la població, a més de convidar als oficis divins. Aquesta tipologia de campanar ens ve confirmada a la visita pastoral de 1383, quan el visitador general mana que necessita reparació la "*scala per quam ascendit ad timbala*"(11), és a dir, l'escala que puja cap a les campanes. A l'entorn del temple, dins dels 30 metres preceptius, l'espai de la sagrera acollia el fossar i els hospicis o residències del rector i beneficiats.

L'església romànica "*durant tota l'Edat Mitjana és més aviat pobre*"(12), sobretot als segles XIII, XIV i gran part del XV. A partir de mitjan segle XV, com ja veurem, es nota un millorament en la qualitat dels objectes litúrgics. Les visites pastorals troben moltes coses que cal arreglar i endreçar, defectes i problemes que s'anaren solucionant amb els escassos recursos de què es disposava. Malgrat tot, fou una església que va

satisfer les demandes espirituals de la població durant quasi tres cents anys i que, ja només encetat el segle XVI, els obrers i síndics de la universitat de Sant Martí d'Arenys intentaren renovar de cap a peus.

2.2 Els altars. Beneficis i beneficiats

El primer temple del segle IX degué dis-

Planta de l'església romànica de Sant Martí d'Arenys

posar d'un sol altar, dedicat a Sant Martí. Cap a mitjan segle XIII, amb el nou edifici romànic, trobem els tres altars que perduraran fins a la construcció de l'església gòtica al segle XVI: l'altar major, consagrat, dedicat a Sant Martí i els dos altars laterals, no consagrats, sota l'advocació de la Verge Maria i de Sant Pere i Sant Joan.

Els testaments conservats del segle XV ens parlen d'una devoció molt arrelada cap als sants que presidien els altars. Les deixes testamentàries per celebrar misses a l'altar major (de 6 diners fins a 1 sou), al de la Verge Maria (de 3 diners) i al de Sant Pere i Sant Joan (de 3 diners) foren molt habituals. Pel que fa a

aquest darrer altar, sobresurt una preferència dels feligresos cap a Sant Joan per damunt de Sant Pere i, molt sovint, els testaments fan referència a l'altar de Sant Joan, sense esmentar a Sant Pere. D'altra banda, l'encàrrec de misses a celebrar a les capelles de Sant Miquel, dins la propietat de Can Colomer des Tabultols, i a la de Santa Cecília, a Torrentbó, estigueren presents en la gran majoria de testaments, mostrant una devoció molt gran de la gent d'Arenys sobretot cap a Sant Miquel. Altres mostres de fervor

religiós de la gent d'Arenys, al llarg del segle XV, les trobem en les misses encarregades a la Verge Maria de Montserrat, a la Verge del Puig (regne de França) i a la Verge Maria del Corredor(13).

Sovint, l'encàrrec de misses als testaments anà acompanyada de deixes monetàries, d'un a tres diners, als diferents bacins que hi havia dins del temple parroquial: el bací dels pobres, el bací de les ànimes del Purgatori, el bací de la Verge Maria i el bací de l'obra.

Al llarg de la seva història, a l'església de Sant Martí d'Arenys s'havien creat quatre beneficis: el de la rectoria, el diaconil, el de la Verge Maria i el de Sant Joan i Sant Pere. La persona encarregada del

benefici, el beneficiat, havia d'assumir unes feines concretes, residir a l'edifici propi del benefici, i mantenir el seu altar en condicions adequades.

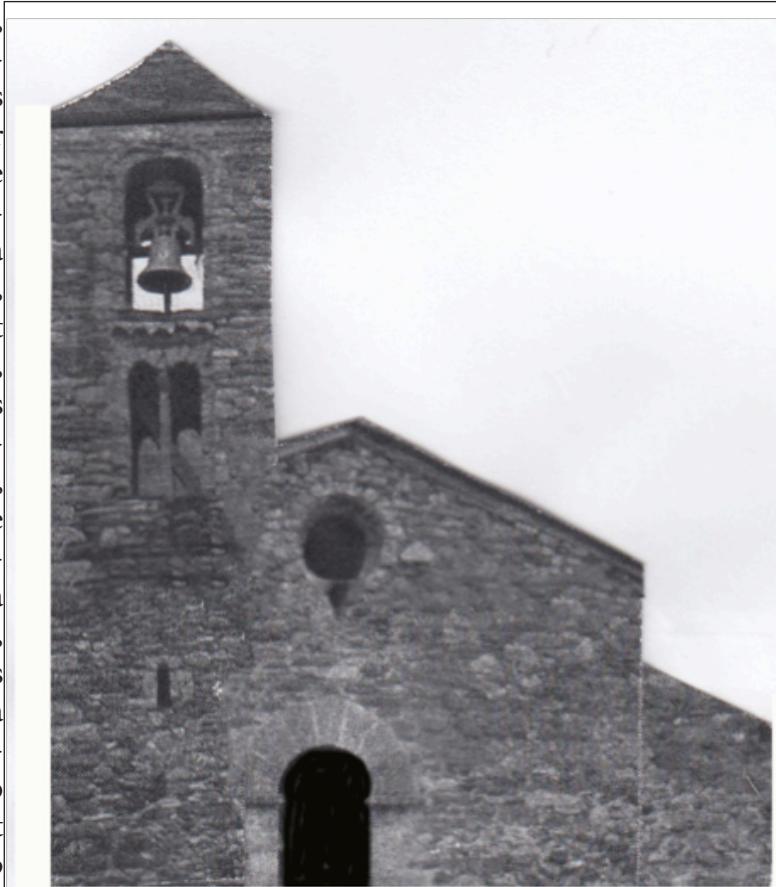
El benefici de la rectoria era el més ben valorat, amb 40 lliures anuals i anava a càrrec del rector, amb residència obligada a la rectoria. Tenia cura de l'altar major, a més de portar a terme tots els oficis i serveis litúrgics tan ordinaris com extraordinaris. L'obligació de residir a la parròquia no sempre es duia a terme i les funcions del rector absent eren exercides per un vicari que normalment era un altre dels beneficiats de la parròquia. L'absència del rector fou una

de les queixes que els parroquians adreçaren al representant del bisbe en les visites pastorals.

L'Altar Major, amb l'ara consagrada i retaule pintat dedicat a Sant Martí, fou dels més ben cuidats del temple. A totes les visites, l'altar consta com a "*decent i ben ornamentat*". Rere l'altar s'ubicava el *tavernacle* amb el "*sagrat cos de Crist*" tancat en una capseta d'ivori que a mitjan segle XV, fou substituïda per una de plata, juntament amb les crismeres que contenien el bàlsam i els olis sagrats. També trobem, suposem que en un armari ubicat en un lateral de l'altar, dos cal-

zes de plata, una patena, missal, mantells, la custòdia d'argent per portar als malalts, així com vestimentes completes amb casulles i corporals(14).

Des dels primers anys del segle XVI es nota un milloament important pel que fa a la qualitat dels objectes de culte. Així, tant la visita de 1514, com les posteriors de 1527, 1529 i 1539, esmenten: una creu de plata amb fragments de la Vera Creu, una creu gran de plata amb àngels daurats, una creu de fusta amb un espill, una custòdia amb dos àngels, una diadema de plata daurada amb 11 estrelles de plata i pedres amb les imatges de la Vere i el Nen, així com un pal·li de domàs vermell amb imatges de la Verge Maria i Sant Martí i dos penons, també amb imatges de la Verge i sant Martí(15).

Reconstrucció hipotètica de l'església romànica de Sant Martí d'Arenys

Ferradura votiva en honor de Sant Martí encastada a la porta Principal. Procedeix, probablement, de l'església romànica

L'Altar de la Verge Maria era el segon més ben dotat, amb una quantitat d'entre 20 i 30 lliures. L'esment més antic que tenim de l'altar de la Verge Maria és de l'any 1277. Un acte de l'arxiu del rector, datat del 8 de novembre de 1277, fa constar que l'hereu de la casa Pasqual del Mas feia tots els anys en dita diada 2 sous i 3 diners per l'ànima de Pere Colomer “*y també consta en dit acte que està obligat en fer cremar una llàntia nit y dia de continuo devant lo altar de la Verge Maria*”(16). L'any 1348, Pere de Sala en el seu testament, instituï el benefici a l'altar de la Verge Maria; al mateix temps Pere de Sala encarregava que dit benefici fos adjudicat a “*prevere o clergue de la parentela de dita casa Sala*”, o bé algú designat per l'hereu del mas Sala. L'any 1378, Guillem Sala establí les funcions i deures de l'obtentor del benefici: ajudar el rector i celebrar tres misses setmanals a l'altar de la Verge Maria(17).

L'altar, no consagrat, disposava d'un retaule pintat, una ara i tot el necessari per celebrar els oficis eclesiàstics (missal, un calze d'estany que, a mitjan segle XV, fou substituït per un de plata daurat, mantells, corporals, amit, capa...). El beneficiat residia en un bon edifici probablement ubicat, qui sap si des de les ordinacions de Guillem Sala, en el que seria el mas Sala de Baix.

L'Altar de Sant Joan i Sant Pere, no consagrat, te-

nia una dotació de 25 lliures. L'any 1386, la casa Sala hi fundà el benefici, amb unes obligacions semblants al de la Verge Maria. Entorn de l'any 1400, Francesc Sabet es va fer càrrec del benefici fins al seu òbit, moment en què tornà al mas Sala, tot i que compartit amb el mas Aiguaviva. A partir de 1539, però, va ser el mas Sala en solitari qui féu les presentacions per l'obtentor del benefici(18).

L'any 1367, a la seva visita pastoral, el visitador es queixà que el retaule estava quasi cremat(19). Des de mitjan segle XV, l'altar ja disposava d'un calze de plata, missal, mantells, pal·lis i la vestimenta necessària per oficiar missa.

El benefici diaconil tenia una dotació de 10 lliures. Tot i ser el més mal dotat, era el que tenia més obligacions. A més d'ajudar al rector tant en l'altar com en les sepultures i altres sacraments i de substituir-lo quan convenia, s'havia d'encarregar de tocar les campanes, cantar a missa, fer els enterraments d'albats, custodiar les claus de l'església...

Sovint els visitadors també preguntaven a alguns testimonis escollits (els testimonis de 1367 foren Guillem Arquer, Ferrer de Bellsollé, Guillem Sala i Pere Ferrer) sobre la moralitat tant dels capellans beneficiats com dels parroquians en general en temes com els excomunicats, els sortilegis, matrimonis il·legítims, blasfèmies, contractes usuraris... Les respostes foren positives en el sentit que tots complien les seves obligacions, excepte els que havien de residir a la parròquia i no ho feien, com fou el cas d'alguns rectors. L'única crítica seriosa va fer referència a Antoni Studer, beneficiat de Sant Joan i sant Pere i també del benefici diaconil, que semblava tenir una afició desmesurada cap al joc de daus. La família Studer semblà monopolitzar els càrrecs: el 1432 el rector era Francesc Studer, mentre que l'any 1440, la rectoria estigué en mans de Pere Studer.

L'any 1529, amb el nou campanar ja edificat, trobem una nou altar a l'església romànica, l'altar del Sagrat Cos de Crist i dels sants Abdó i Senent, altar no consagrat i amb una taula de fusta(20). Com que l'únic espai nou que s'havia creat al temple era el del campanar, probablement aquest altar, provisional, fou habilitat a la part baixa del campanar.

2.3 L'interior de l'església

Les fonts baptismals foren un dels elements que es

tenien en compte en les visites pastorals. En general, el seu estat era força bo, tot i que calia anar millorant les seves condicions. L'any 1383, el visitador manà que s'hi fés un tancament, probablement de fusta, que protegís l'aigua(21). L'any 1447, les fonts havien estat substituïdes per unes de noves, amb cobertor de fusta i tancades amb clau(22). L'any 1527 el visitador les trobà "*brutes d'immundicia blanca dins i sobre l'aigua*", i mana posar-hi un pany(23).

A l'interior del temple cremaven de forma permanent quatre **làmpades**, dues de les quals anaven a càrrec dels obrers de la parròquia. Una altra era la que va instituir el mas Pasqual i que havia de cremar davant l'altar de la Verge Maria.

Sovint les visites esmenten **els llibres** de què disposa l'església, ordenant la reparació, relligat o reforçament de cobertes dels que ho necessitessin, o bé la compra dels que mancaven. Trobem: brevaris i constitucions, santorals, consuetes, evangelis, epistolaris, salmeris... En general, com va comentar el mateix visitador, els llibres "*invenit competentur*", és o dir, els ha trobat força d'acord amb els migrats recursos de què disposa l'església(24). L'any 1527, el bisbe ordenà la compra d'un llibre per inscriure els batejats, amb els noms del pares i dels padrins, així com un altre llibre per als testaments(25).

2.4 L'edifici i els seus entorns: el carrer Nou i el carrer Vell

El manteniment de l'edifici no donà gaire maldecaps als obrers ja que només en una ocasió, l'any 1367, l'acta de la visita esmentà que calia "*reparare in tecto qui pluit*"(26), és a dir, calia reparar el sostre que hi plou. El que sí sobresurt a les visites és l'estat de ruïna permanent en què es trobava l'edifici o hospici de la rectoria. Cada beneficiat amb obligació de residir a la parròquia necessitava un hospici que els servís de

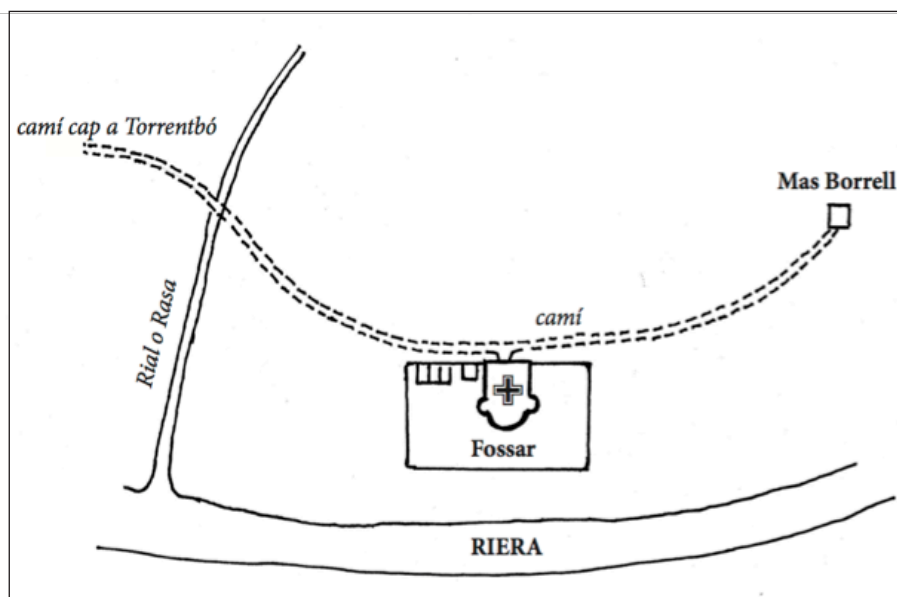
llar. L'hospici més antic, per tant, fou el de la rectoria i el del benefici diaconil, els dos que, ens diuen les actes de les visites, necessitaven reparació urgent l'any 1383, el 1401 i el 1514. Aquest darrer any, l'acta de la visita esmenta que la rectoria necessitava portes noves i capacitat suficient per guardar-hi els fruits que rebia(27).

A partir de 1383, la creació dels beneficis de la Verge Maria i de Sant Joan i Sant Pere, va portar l'obligació d'aixecar nous hospicis per acollir els beneficiats. A la visita pastoral d'aquell any es féu constar l'obligació de construir tres cases amb la teulada plana, amb bones habitacions i llits; Francesc Bellolell s'oferí a lliurar la fusta necessària per a les construccions(28). Gràcies a l'acta de la visita de 1539 sabem que va ser Perer Oliver de Goscons qui, l'any 1386, cedí els terrenys amb "*totes les cases amb la seva feixa que són construïdes i es tenen per dita rectoria, les quals afronten a l'est amb el cementiri, al sud i oest amb l'honor del mas Borrell i al nord amb l'honor del mas Cortina*"(29). Pel que fa al cementiri o fossar, ubicat a l'entorn del temple dins de la sagrera, el visitador demanà en diferents ocasions que es reparés el seu tancament.

Les tres cases dels beneficiats podrien haver-se edificat ben properes a l'església i arran del camí tradicional que comunicava el temple parroquial de Sant Martí d'Arenys amb Torrentbó. Aquest camí, partint del mas Borrell portava a la portalada principal de l'església, aprofitava un tram de la Rasa, travessava el Torrent d'en Puig i s'enfilava cap al mas Llurià (avui Hostal del Sol) o bé ascendia cap al coll del Pollastre, per encarar el darrer tram fins a l'ermita de Santa Cecília.

Els terrenys ubicats entre el temple parroquial i el rial de la Rasa eren de senyoria directa (propietat) del mas

Borrell, però la senyoria jurisdiccional (drets feudals) havia està cedida a la rectoria. Tal com esmenten els documents, aquells terrenys erms i no urbanitzats, eren "*alou de la rectoria*". No fou fins a la dècada de 1560, poc després de la construcció de la nova església gòtica (1531-1555), que Antoni Llobet, alias

Proposta dels entorns de l'església romànica a final del segle XIV

Borrell, propietari del mas Borrell, començà a establir nombrosos cossos de terra al llarg dels dos carrers, dissenyats en paral·lel a la Riera, que unien la Rasa amb la nova església i que avui conformen el carrer Vell i el carrer Nou(30). En una vintena d'anys, s'establiren 28 cossos o patis de terra a la banda de ponent i 17 cossos a la banda de llevant (que arribaven fins a la Riera) del

que avui és carrer Vell. En el que avui és carrer Nou s'establiren 17 patis de terra al costat de llevant, mentre que a la banda de ponent es mantingueren els camps dels Borrell lliures d'establiments i edificacions.

La construcció de cases de cós o de cós i mig, amb pati al darrera dels edificis, fou simultànea en els dos carrers. En aquells moments els dos carrers, a causa de la senyoria que la rectoria exercia damunt d'ells, van rebre el nom, indistintament, de carrer dels Capellans o de carrer de l'Església. El carrer Nou es esmentat com a "carrer dels Capellans" o com a "carrer vulgarment dit dels Capellans", en nombroses ocasions. El carrer Vell, es citat també sovint com a "carrer dels Capellans" i més freqüentment com a "carrer de l'Església"(31). Ara bé, el que avui és carrer Vell apareix esmentat com a carrer Nou en nombroses ocasions o bé com a carrer recentment construït: "lo carrer vulgarment dit lo carrer Nou per allí passant y novament construït" (establiment d'Antic Borrell), "lo carrer públic allí novament principiàt" (establiment de Joan Cassà), "mitjençant carrer allí novament principiàt" (establiment d'Oliver)(32). Aquestes referències ens fan pensar en un carrer just acabar de dissenyar entre els camps dels Borrell, mentre que el carrer més antic seria precisament el que havia aprofitat un tram del camí que portava des de l'església cap a Torrentbó, just a l'inrevés dels noms que més tard es varen consolidar. Per què el que era carrer Nou va rebre posteriorment el nom de carrer Vell? Probablement perquè fou el primer carrer que es va consolidar com a tal, amb edificacions a banda i banda, mentre que el carrer que avui és el

Riera, carrer Vell, carrer Nou i carrer de l'Olivera l'any 1786 segons el planòl elaborat pel geòmetra Mateu Puig (ACA. *Archivo de colecciones, mapas y planos*. 514.1786). Podem veure com el carrer Nou encara no mostra edificacions a la banda de ponent

Nou, només es va edificar a la banda de llevant, quedant el ponent obert amb els camps de conreu, conformant-se més com un camí que no pas un carrer.

Fos com fos, el paisatge que trobem als segles XIII, XIV i XV és el d'una església envoltada per camps, erms o en conreu, sota senyoria directa del mas Borrell. A l'entorn de l'església, la sagrera només acollia el fossar, la rectoria i els hospicis dels beneficiats. Els terrenys entre el fossar i la Rasa estaven en alou de la rectoria i no seria fins després de 1560, un cop acabada la construcció de la nova església, que començaria la seva urbanització. Entre els noms que reberen els carrers: Nou, Església i Capellans, la mentalitat popular es quedà amb els de carrer Nou i carrer Vell, els noms que han sobreviscut al llarg dels segles i han arribat fins als nostres dies.

3 El capitell romànic

El vestigi arqueològic més significatiu que posseïm de la vella església romànica és el capitell romànic, recollit entre les runes de la rectoria enderrocada l'any 1936, i que Josep Maria Pons i Guri donà a conèixer en la seva esplèndida monografia sobre el temple gòtic de Sant Martí d'Arenys(33). D'acord amb la descripció que en fa el doctor Joaquim Graupera, "es tracta d'un capitell de petites dimensions (25'5 x 17'5 x 18 cms.) amb decoració geomètrica vegetal que recorda una estilització del capitell clàssic corinti obrat en pedra de gres de Montjuïc. La base es troba modificada per poder ser encaixada en una base de fusta per a la

seva subjecció. El terç central és ocupat per quatre fulles de palma fetes amb incisions molt esquemàtiques en el limbe que intenten reproduir una nervadura pinnada. El cos superior es troba decorat amb un segon nivell de fulles del mateix estil rematat per un àbac rectilini de planta quadrada sense cap mena de decoració” (34).

Plenament d'acord amb el doctor Graupera, ubicaríem aquesta exquisida peça escultòrica en el segle XIII, en els moments finals del romànic. Ara bé, es fa difícil poder atribuir el capitell a una finestra coronella d'alguna casa forta de Sant Martí d'Arenys, tal i com suggereix el doctor Graupera, donada la inexistència d'alguna construcció notable propera al temple parroquial. D'altra banda, les característiques del campanar romànic, amb escala interior per accedir als cossos superiors, ens pot fer pensar en l'existència d'una finestra geminada en ple campanar, en la qual estaria ubicat el capitell formant part de la columna central. En el moment de l'enderroc de l'església romànica, s'optaria amb sensatesa i es conservaria

aquella petita obra d'art encaixant-la en l'edifici de la rectoria que s'estava construint en aquells moments. La conservació del capitell fou una mostra de respecte cap als avantpassats i una manera de mostrar la continuïtat respecte d'una església romànica que havia esdevingut el centre religiós i espiritual dels habitants de la vall d'Arenys durant més de tres cents anys.

1. Josep Maria Pons i Guri. *Opuscle commemoratiu*. Arenys de Munt, 1978.

2. Josep Iglesias Fort. *La població del Maresme a la llum dels censos generals*. Mataró: Rafael Dalmau, 1971.

3. Benet Oliva. *La petita noblesa del Maresme. Tres trajectòries: Desbosc, Ferrer i Sala (s. XIV-XVII)*. Mataró: Caixa d'Estalvis Laietana, 2002. Agraïm a Benet Oliva el fet d'haver-nos proporcionat una còpia de la concòrdia de 1507 per a la fabricació d'una nova església a Sant Martí d'Arenys.

4. Arxiu Diocesà de Girona. Visites patorals, 1329 a 1564.

5. La cana feia 8 pams o 1'555 metres.

6. Benet Oliva. *La petita noblesa del Maresme. Tres trajectòries: Desbosc, Ferrer i Sala (s. XIV-XVII)*. Mataró: Caixa d'Estalvis Laietana, 2002. Pàgs 135 a 137.

7. BC. Saudín. Fol. 24. Fols, 2 a 24.

8. BC Saudín. Fol. 24. Paper solt.

9. Els migrats recursos econòmics de l'Obra queden ben especificats en el treball de Josep Maria Pons i Guri. *Un siglo de arte religioso en San Martí de Arenys*. Arenys de Mar: Tipografia Tatjé, 1944. Pàg. 8.

10. Per posar només dos exemples d'esglésies romàniques, Sant Bertomeu de Cabanyes, del segle X, fa 5'7 metres d'ample i 10 metres de llarg (*Guia del romànic de la comarca del Maresme*. Mataró, 1982), mentre que la de Santa Creu d'Ollers de Vilamantells, del segle XI, fa 5'8 metres d'ample per 14'8 metres de llargada.

11. ADG. Visites Pastorals. Bisbe Bertran de Monrodon, 1383. N° 14. Fol. 49.

12. Josep Maria Pons i Guri. *Un siglo de arte religioso en San Martín de Arenys*. Arenys de Mar. Tipografia J. Tatjé, 1944.

13. APAdemunt. Testaments. 2.1.1 1490-1539.

14. ADG. Visites Pastorals. Bisbe Andreu Bertran, 1423. N° 18. Fols 1 i 2. També, Bisbe Bernat de Pau, 1440. N° 21. Fol. 234.

15. ADG. Visites Pastorals.. Bisbe Guillem Boyl, 1514, 1527 i 1529, Bisbe Joan Margarit, 1539.

16. APAdemunt. Institucions de censals. Pàg. 234v°.

17. Francesc Forn i Salvà. "Arenys de Munt 1786. El plet de Francesc Sans i Sala contra Josep Regàs i altres". *Arennios* 8. 2a època. Arenys de Munt, juny de 2017.

18. Francesc Forn i Salvà. "Arenys de Munt 1786. El plet de Francesc Sans i Sala contra Josep Regàs i altres". *Arennios* 8. 2a època. Arenys de Munt, juny de 2017.

19. ADG. Visites Pastorals. Iñigo de Vallterra, 1367. N° 12. Fol. 88.

20. ADG. Visites Pastorals. Guillem Boyl, 1529. N° 38.

21. ADG. Visites Pastorals. Bertran de Monrodon, 1383. N° 14. Fol. 49.

22. ADG. Visites Pastorals. Bernat de Pau, 1447. N° 22. Fol. 408.

23. ADG. Visites Pastorals. Guillem Boyl, 1527. N° 36. Fol. 29.

24. ADG. Visites Pastorals. Joan Casanovas, 1432. N° 19. Fol. 188.

25. ADG. Visites Pastorals. Guillem Boyl, 1527. N° 36. Fol. 29.

26. ADG. Visites Pastorals. Iñigo de Vallterra, 1367. N° 12. Fol. 86.

27. ADG. Visites Pastorals. Bertran de Monrodon, 1383. N° 14. Berenguer Anglesola, 1401, N° 15. Guillem Boyl, 1514. N° 32.

28. ADG. Visites Pastorals. Bertran de Monrodon, 1383. N° 14.

29. ADG. Visites Pastorals. Joan Margarit i de Requesens, 1539. N° 42. Fol. 172 v°.

30. Recull dels censos que rep el mas Borrell. Arxiu digitalitzat. Arxiu del Col·lectiu pel Museu Arxiu d'Arenys de Munt.

31. Arxiu Històric Fidel Fita i Municipal d'Arenys de Mar. *Capbreu de la rectoria de Sant Martí d'Arenys*. 1568. Vol. 2138.

32. Recull dels censos que rep el mas Borrell. Arxiu digitalitzat. Arxiu del Col·lectiu pel Museu Arxiu d'Arenys de Munt

33. J.M. Pons i Guri. *Un siglo de arte religiosos en San Martín de Arenys*. Arenys de Mar: Tipografia J. Tatjé, 1944.

34. Joaquim Graupera Graupera. "El capitell tardoromànic d'Arenys de Munt (s. XIII). Notes per a un debat". *Felibrejada*: butlletí del Grup d'Història del Casal, núm. 96. Mataró, 2014-2015.

ELS FETS D'OCTUBRE DE 1934 I L'AJUNTAMENT GESTOR D'ARENYS DE MUNT

Elies Surroca i Campàs

Durant molts anys no s'ha donat prou importància el que va representar la 2a República en l'administració municipal, ja que va suposar el pas d'un sistema dictatorial monàrquic a un altre basat en la democràcia participativa, amb la millora de tots els serveis tendents a facilitar la integració dels veïns i veïnes en la cultura, l'esport, la política o el treball. En repetides ocasions a les pàgines d'aquesta revista, hem intentat donar a conèixer els fets i els protagonistes d'aquell experiment tant innovador, com fou l'ajuntament republicà del 1931 i que va ser finalment desarticulat per l'aixecament feixista de les forces reaccionàries el juliol de 1936.

Però, poc abans de Cop d'Estat, l'octubre del 1934 es produïren uns fets protagonitzats pel govern i els ajuntaments de Catalunya que ens demostrava clarament, que l'estat espanyol sigui republicà o monàrquic, sempre va estar i continua estant, en contra de Catalunya. Al segle XXI tornem a tenir presos polítics a la presó i a l'exili.

1. Origen dels fets del 6 d'octubre i de la posterior repressió (1)

Davant de la situació creada per la sentència del Tribunal de Garanties Constitucionals en suspendre la Llei de Contractes de Conreus, el President Companys va decidir tornar-la a presentar al Parlament essent aprovada el 12 de juny de 1934. Però, a partir d'aleshores es produïren alguns fets importants que van precipitar els esdeveniments del 6 d'octubre.

El 8 de setembre de 1934 uns 5.000 propietaris agrícoles catalans dirigits per un dels fundadors de la CEDA van organitzar una marxa a Madrid, on Gil Robles va pronunciar un discurs en contra de la llei de Contractes de Conreus del Parlament de Catalunya, reclamant l'execució de la sentència dictada pel Tribunal de Garanties Constitucionals anul·lant la llei. El dia 4 d'octubre entraren alguns ministres de la CEDA al govern de Madrid.

L'Aliança Obrera començà el dia 5 una vaga general amb l'aval de la Generalitat, que fou un èxit, tot i no tenir el suport de la CNT. El dia 6 continuà la vaga general amb un seguiment molt important. ERC pressionava pel trencament amb

l'estat i l'Aliança Obrera aprofitava la situació per imposar una via més revolucionària, però, temia la força armada de la Generalitat i els escamots.

Amb tots aquests ingredients, es produí el mateix dia 6 una manifestació d'Aliança Obrera demanant les armes i la proclamació de la República Catalana. Josep Dencàs i Estat Català pressionaven amb el mateix sentit al president Companys. La Generalitat, però, no va repartir armes entre els vaguistes, que van construir barricades per tota la ciutat. Només es produïren algunes accions disperses, com a la seu de la Federació Socialista que van disparar contra l'exèrcit. Els de l'Aliança Obrera donaren ordre de retirada als seus militants i donaren la vaga per acabada, excepte uns 400 militants que van requisar un camió, que l'ompliren d'armes i decidiren marxar cap a Sabadell. Pel camí tingueren alguns enfrontaments amb la Guàrdia Civil, produint-se uns quants morts i diversos ferits. Altres membres participants de revolta, com alguns afiliats del CADCI, amb l'ajut d'alguns afiliats del PPC i del PCP, es van fer forts a la seu de l'entitat situada a la rambla de Santa Mònica, enfrontant-se a l'exèrcit amb les quatre armes que tenien. El cap dels militars va fer metrallar i bombardejar l'edifici, quedant completament enrunat. Alguns varen poder fugir amb els ferits, però, altres, com en Jaume Compte, en Manuel González Alba i l'Amadeu Bardina varen perdre la vida. També, es produïren altres enfrontaments armats, com a la seu de la Federació Socialista, que fou bombardejada o en algunes zones del Port Franc de La Barceloneta, on s'havien fet forts alguns militants del BOC, PCC i de l'UGT. També, a altres punts de la ciutat, com a Sant Andreu del Palomar, on intentaren assaltar les casernes d'artilleria, sense èxit, es produïren enfrontaments violents. A les 8,20 del vespre del dissabte dia 6, el president Companys, des del balcó de la Generalitat proclamà l'Estat Català dintre de la República Federal Espanyola. La matinalada del diumenge i després d'intens foc d'artilleria i morters, per part de l'exèrcit i que durà 8 hores sobre la Generalitat i Governació, el president Lluís Companys veient que no tenien cap sortida va preferir rendir-se, caient la Generalitat i l'Ajuntament en poder dels militars. El diumenge a les onze del matí el coronel d'Intendència Francisco Jiménez Arenas entrava al Palau de la Generalitat acompanyat de l'interventor

i el tresorerer de la mateixa institució, Joaquim Bosch i José Antonio Pérez respectivament. Jiménez Arenas es disposava a realitzar el *“recuento de las existencias en efectivo y valores correspondientes a fondos de la Tesorería de la Generalidad y de la Caja de Depósitos y Consignaciones de la misma, en cumplimiento de orden recibida del Excm. Sr. Comandante General de la 4ª División”*. A les dues del migdia tots els membres del Govern i de l'Ajuntament foren traslladats a bord dels vaixells Uruguay i Ciudad de Cadiz (2).

El 12 d'octubre el general Domènec Batet ordenà la substitució de tots aquells Ajuntaments que haguessin participat en la insurrecció o d'aquells en què hi hagués dubtes sobre la seva actuació. Segons l'ordre de Batet, si l'alcalde havia de ser substituït, ho seria pels regidors que es mantinguessin a l'Ajuntament o, en cas que això no fos possible, per decisió de *“las personas más salientes de la localidad, para que de acuerdo entre sí nombren a una de ellas que desempeñará las funciones de alcalde gestor”*.

La plaça de Sant Jaume durant els fets d'octubre de 1934

Al mateix dia, arribaren forces aèries i 4 destructors per aconseguir un millor control del territori. Tot i que, el general Batet va comunicar al ministre que la situació estava controlada, els incidents s'allargaren fins al dia 9, en què el parte de la Guàrdia Civil informava del *“restablecimiento de la normalidad completa”*. Per ordre de Domingo Batet del set d'octubre de 1934, el comandant Jiménez Arenas havia assumit les funcions del president de la Generalitat i el 13 d'octubre Jiménez Arenas cessava oficialment a Lluís Companys, i a tots els consellers i Comissaris delegats de la Generalitat. El balanç de víctimes a Barcelona fou de 16 morts i 65 ferits, per part de les forces militars repressores. Al bàndol obrer i forces lleials a la Generalitat es produïren 27 morts i 92 ferits. A les diferents poblacions del territori, també, es produïren manifestacions, proclames i altres accions, més o menys violentes, però, en aquesta ocasió, ens limitarem a comentar, el poc que sabem, del que va passar a Arenys de Munt aquells primers dies que van precedir al 6 d'octubre.

2. Els Fets d'octubre a Arenys de Munt

Els polítics i el poble d'Arenys de Munt es van assabentar per la radio de la proclamació de l'Estat Català per en Lluís Companys. Aleshores, en paraules de l'exalcalde Josep Maria Soler: *“es produí una manifestació improvisada de vilatans, que una mica esverats*

pujaren per la Riera. L'Alcalde corregué cap a l'Ajuntament i des de dalt del balcó intentà calmar els ànims i que tothom es comportés com si res no hagués passat” (3). També, havia arribat l'exèrcit procedent de Mataró, que a causa de la insistència dels regidors de l'oposició es va endur detinguts diversos membres de l'Equip de Govern, amb l'alcalde inclòs i foren traslladats a la presó de Mataró. Al cap de pocs dies, varen sortir en llibertat provisional sota fiança.

La nit del dia 9, el comandant Antonio de Carranza Garcia-Trigueros Cap del Regiment d'Artilleria Lleugera n. 8 de Mataró, es presentà al poble, ordenant que fos hissada la bandera de la República al balcó de l'Ajuntament i fent formar al carrer durant l'acte, a la tropa que comandava.(4). L'endemà, dimecres dia 10 d'octubre, tots els consellers integrants del Consistori es van reunir en sessió extraordinària convocats per l'Antonio de Carranza, que actuava en representació del coronel -cap militar del Cantón de Mataró- en ús de les facultats atorgades per haver-se declarat l'estat de guerra. L'alcalde Josep

M. Soler informà l'Ajuntament reunit, que davant de la situació provocada pels militars, dimitia voluntàriament del càrrec d'alcalde i de conseller municipal. La resta de consellers de la llista d'esquerres, Ramon Paituví, Bartomeu Soteras, Jaume Maresma,

important de militants dels partits d'esquerra locals i alguns regidors (6). Foren acusats de sedició i traslladats als vaixells-presó que estaven ancorats al port de Barcelona. Els detinguts eren: Els regidors Ramon Paituví, Josep Agell i Bartomeu Soteras, el secretari de l'Ajuntament Jaume Ferrer, el Fiscal Municipal Joan Oller, els militants d'ERC i ex-regidors Francesc Mas i Esteve Puigduví, el militant de les JERC Esteve Capella, el de l'USC Joan Leonart, el sastre Salvador Punsola, el teixidor Salvador Roig i l'empresari Juli Molet, tots ells empresonats al vaixell Argentina, mentre al vaixell Uruguai hi eren empresonats el militant de la CNT Miquel Santanach i el guàrdia d'assalt Ramon Oliveras i Pol. Un altre militant de la CNT, en Josep Pérez i Garcia el *Nene*, fou empresonat a la Model de Barcelona. També dos guàrdies d'assalt més, naturals d'Arenys de Munt, de servei a Barcelona, van ser detinguts i enviats al vaixell Argentina: En Valentí Rovira i en Josep Navarro.(7)

Estat en què quedà el local del CADCI

Josep Vallalta, Miquel Canals, Emili Vila i Josep Agell, es van sumar a l'actitud de l'alcalde i dimitiren dels seus càrrecs. En canvi, els consellers de la dreta, Alsina, Majó, Culubret i Missé, acceptaren la decisió autoritària dels militars, que havien declarat l'Estat de Guerra i es constituïren en Comissió Gestora. (5).

Un parell de dies més tard, i a causa d'una denúncia posada per elements reaccionaris d'Arenys de Munt al jutjat de Barcelona, el Comandant General de la 4a Divisió Domingo Batet, va fer detenir a un grup

El dia 12, el general Batet va fer un comunicat responsabilitzant de l'ordre públic als alcaldes gestors de les poblacions on no hi hagués Comandant Militar. A Arenys de Munt s'organitzà una Agrupació Ciutadana dirigida pel farmacèutic Blai Llussà Espinal, i els seus integrants foren considerats com a militars en servei actiu i als quals se'ls lliuraren armes. Havien d'exercir com a encarregats del manteniment de l'ordre públic.(8). Alguns dels presos tancats als vaixells varen sortir lliures, gràcies a les gestions fetes davant del Jutge Auditor per l'Alcalde J. M. Soler (9). A finals del mes de desembre, però, tots ja estaven en llibertat, alguns sense càrrecs i altres en llibertat provisional, pendants de judici.

3. Cronologia de les diligències relacionades amb el Consell de Guerra.

A finals del mes d'octubre, van començar les diligències dels auditors militars que s'havien d'ocupar de preparar el judici dels implicats en la causa ju-

dicial que afectava els polítics locals i que es varen anar practicant fins poc abans del dia 14 de setembre, en què, es celebrà el Consell de Guerra. Tenim constància dels següents procediments (10):

21 d'octubre de 1934 -L'Auditoria de guerra de la 4a. Divisió ordenà que es presentessin a les oficines del Jutjat d'Instrucció de Barcelona, dirigit pel comandant Manuel Garcia Rebollo, les persones relacionades per prestar declaració com a testimonis: Antoni Rovira (exjutge), Joan Bosch Masò, Blas Llusà Espinal (farmacèutic i Cap del Sometent), Martin Torrent i Castanyer i la Matilde Planas i López (mestre).

1 de gener de 1935 -El Comandant d'Artilleria, Antonio de Carranza Garcia, demanà a l'Ajuntament que l'informés sobre quins dels condemnats en la causa 902 – Soler, Punsola, Paituví, Oller, Leonart, Capella i Roig- pel delictes de rebel·lió, eren regidors de l'Ajuntament durant el moviment subversiu.

18 de febrer - El coronel Delegat Governatiu de Mataró, demanà informació a Arenys de Munt, sobre si continuava funcionant l'ajuntament elegit per elecció popular o si va ser destituït pels fets del 6 d'octubre. L'Alcalde li comunicà que es va destituir una part i que actualment el formaven els següents membres: Jaume Majó i Horta, Alcalde; Llucià Alsina i Pagès, Joan Culubreu i Dalmau, Baldomer Missé i Fornaguera, Regidors i tots membres de La Lliga Catalana.

27 d'abril- L'alcalde gestor Jaume Majó comunicà als processats Punsola, Roig, Oller, Capella, Leonart, Paituví i Soler, que havia rebut un avís telefònic del Jutjat d'Instrucció del 8è. Regiment d'Artilleria Lleugera, per tal, que s'hi presentin el dimarts dia 30 a les deu del matí.

15 de juliol -El Coronel Delegat Governatiu de Mataró envià una circular a l'alcalde accidental disposant que l'alcalde Josep M. Soler i altres processats pel suposat delictes de rebel·lió es presentessin a les dependències militars de Barcelona a declarar, davant del comandant Jutge eventual Manuel Garcia Rebollo.

4. Consell de Guerra (14 de setembre de 1935) (11)

Finalment, el dia 14 de setembre se celebrà el Consell de Guerra. A tres quarts d'onze del matí es reuní el Tribunal Militar a la sala d'actes de la Capitania Militar de Barcelona, presidit pel general de la 7a Brigada d'infanteria, Angel de San Pedro Aymat, per tal, de jutjar la causa instruída pel jutge eventual, comandant Manuel Garcia Rebollo. Actuaven de vocals els coronels: Jorge Cabanyas Matas, Antonio Morilla Vallvé, Robustiano Garrido de Oro, José Solanas Quintilla i Silverio Cañadas Valdés. Va exercir com a vocal ponent, el coronelauditor de la Divisió, en Luis Cortés Echanove, de fiscal el comandant jurídic militar de la Divisió, Enrique de Querol i d'advocat defensor en Luis Verdegain Colom.

Ocupaven el banc dels acusats l'alcalde Josep M. Soler i Pérez, el primer tinent d'alcalde Ramon Paituví i Rovira, el fiscal Municipal Joan Oller i Ravellí, el militant de l'USC Joan Leonart i Ferran, el militant de les JERC Esteve Capella i Fernández i en Salvador Roig i Rossell. L'altre encausat, el sastre Salvador Punsola i Arañó no assistí al judici per estar malalt. Es va iniciar la causa per part del fiscal relatant els fets ocorreguts a Arenys de Munt quan es va saber que la Generalitat havia proclamat l'Estat Català. Se-

29 de juny -La Comandancia Militar del Cantón de Mataró envià una circular urgent a l'Ajuntament amb el següent text: "Por disposición del Gobierno de la República, a las once horas del día de hoy, queda declarado el Estado de Guerra en todo el territorio de la antigua provincia de Barcelona"

gons el fiscal es va produir una manifestació al vespre del dia 6 que "...recorrió las calles del pueblo, llevando delante una bandera con la estrella solitaria y otra roja. Dicha manifestación se dirigió al ayuntamiento y allí el alcalde abrió las puertas de la Casa de la Villa, subiendo los manifestantes al balcón donde colocaron les antedichas banderas, proclamando l'Estat Català".

Totes les proves de l'acusació estaven basades, en denúncies d'elements reaccionaris del poble, com que l'Alcalde havia fet un pregó en que, es deia que es donarien armes als simpatitzants o que havia requisat un òmnibus per traslladar voluntaris a Mataró i Barcelona, entre altres acusacions. El lletrat defensor va intentar demostrar la falsedat de les acusacions i la bona conducta dels processats, però, així i tot, la sentència fou de culpabilitat per la majoria dels acusats. L'Alcalde Josep M. Soler fou condemnat a 2 anys de presó, en Ramon Paituví a un any i a en Joan Leonart i l'Esteve Capella els hi van imposar 6 mesos i un dia. Tots van ser acusats "*de Auxilio a la Rebelión*". El fiscal Joan Oller i en Salvador Roig varen ser absolts.

El fiscal municipal Joan Oller i Ravellí

En Salvador Punsola, que no va ser jutjat el dia 14 a causa de la seva malaltia, va ser citat el dia 4 d'octubre al Juzgado Militar Eventual de la Auditoria de Guerra de la 4ª División, presidit pel comandant Garcia Rebollo, al despatx n. 6 del Centro de Movilización y Reserva n. 7 per notificar-li el seu processament (Causa n. 714- 934), però, al cap de pocs dies la seva causa fou sobreseguda, per manca de proves.(12).

Els condemnats ingressaren, en primer lloc a la presó de la Model de Barcelona, passant poc temps després a la presó provincial de Mataró, a petició dels mateixos presoners.

5. Les Gestores Municipals imposades pels militars (19 d'octubre de 1934 al 16 de febrer de 1936)

És una mica complicat fer una crònica ben acurada de l'actuació de l'Ajuntament d'Arenys de Munt, durant el temps de la dictadura militar republicana, ja que, els llibres d'actes del període que va del 7 de febrer de 1934 a setembre de de 1935 es van fer desaparèixer, no sabem amb quines intencions. De totes

maneres les Comissions Gestores imposades pels militars es van dedicar, principalment, a tramitar expedients de caràcter administratiu i a controlar el funcionament dels serveis públics. No es va prendre cap acord significatiu, ni es va endegar cap obra d'importància. Estaven prou ocupats amb les seves picabaralles internes. Però, per mitjà de la correspondència municipal conservada a l'Arxiu Històric n'hem pogut fer un petit resum dels fets més importants i quins foren els seus protagonistes.

5.1 Primera Comissió Gestora. 19 d'octubre de 1934 (13)

La primera Comissió Gestora es reuní el dia 15, per ordre del Cap Militar comandant Carranza presidida pel conseller de La Lliga, Jaume Majó i Horta per començar a donar forma a l'ajuntament gestor i prendre les decisions més urgents. Entre altres acords i seguint instruccions de les autoritats militars, van decidir convocar als consellers suplents de les dues llistes que s'havien presentat a les eleccions del mes de gener. El Ple se celebrà el dia 19 convocat per l'Alcalde Gestor, amb l'assistència dels 4 consellers suplents de la llista d'esquerres i 4 suplents de la llista de la Lliga, amb l'objectiu de cobrir les vacants deixades per la dimissió dels consellers d'esquerres. Com era d'esperar els 4 consellers d'esquerres van protestar per la presència dels consellers suplents de la dreta, que no tenien per què ser-hi, ja que l'esquerra estaria en minoria tot i haver guanyat les eleccions. L'alcalde Jaume Majó imposat pels militars, no acceptà la queixa, al·legant que eren ordres de la superioritat. Davant d'aquesta tessitura, els consellers suplents de la llista n. 2 (Unió d'Esquerres),

varen decidir seguir l'exemple del seu alcalde i renunciar al càrrec ja que, consideraven il·legal la forma de constituir l'Ajuntament. L'Alcalde Gestor, digué que ho comunicaria a la superioritat militar i així acabà el Ple. A més, els consellers suplents de la llista d'esquerres: Antoni Marc i Antoni Ribes de l'USC i Jaume Colomer i Narcís Colomer d'ERC, es van negar a signar l'acte del Ple, tot i ser amenaçats de ser denunciats. L'Ajuntament Gestor, doncs, quedà format en principi, per 8 consellers de La Lliga: Jaume Majó i Horta (Alcalde) Llucià Alsina i Pagès, Joan Culubret i Dalmau, Baldomer Missé i Fornaguera, Pere Umbert i Pasqual, Agustí Cases i Majó, Joaquim Torrent i Colomer i Martí Vergés i Alsina (Consellers).

Actuacions més rellevants de la primera Gestora

Procediments administratius (14)

Com era previsible hi hagué canvis en les diferents comissions i delegacions dependents de l'Ajuntament. El 25 d'octubre la Junta d'Assistència Social que venia funcionant des de feia, un quants anys, va presentar la dimissió, a causa dels fets ocorreguts el 6 d'octubre. Els dimissionaris eren Dolors Maresma i Navarra, Montserrat Cot i Pérez, Josepa Martori i Casals, Antònia Torrent i Martori, Pilar Paituví i Rovira, Francesc Sarlat i Solà, Joan Casademunt i Rossell, Mercè Mestres i Rafeques, Maria Jaurés i Bellsollell, Ció Gili i Pujadó, Consol Berenguer i Bizcarro, Antoni Jaurés i Bellsollell. El 31 d'octubre es convocà a un grup de persones, totes afins a partits de dretes, per tal de constituir una nova junta, que estigués més d'acord amb el nou govern municipal provisional. Els escollits per aquesta funció foren Catalina Torres i Rucarols, Eulàlia Utzet i Vila, Matilde Planas i López, Francesca Vinyals i Rossell, Maria Palomer i Vila, Rosa Cadellans i Marpons, Antònia Muns i Alsina, Miquel Valls i Valls, Joaquim Corbera i Canals, Tomàs Guinart i Valls, Martí Roig i Torrent. També, el 10 de desembre foren cessats en Josep Agell i Gasset (ERC) i l'Emili Vilà i Ribes (USC) que anaven exercint com a vocals a la Junta Municipal del Cens Electoral i els seus llocs foren ocupats els regidors de La Lliga Llucià Alsina i Joan Culubret.

L'entitat en vies de legalització Amics de la Biblioteca, presidida per en Miquel Calafell, va cedir, en règim de dipòsit, un lot important de llibres a la Biblioteca Municipal. El desembre del mateix any, a causa de les males relacions entre els membres de l'entitat, bàsicament d'esquerres i l'ajuntament de dretes, en Miquel Calafell envià un escrit a l'alcalde gestor Jaume Parera, reclamant els llibres. La petició, com era d'esperar, fou desatada pel Consistori.

El capellà de la parròquia sol·licità permís per celebrar una processó pública, pels carrers d'Arenys de Munt el 29 d'abril a les 6 del matí. L'alcalde demanà el permís al Governador General de la Generalitat i al Coronel Delegat Governatiu de Mata, que donà el seu vistiplau (l'anterior govern municipal d'en Josep M. Soler, no n'era gaire partidari de les processons).

Procediments relacionats amb els judicis militars i l'estat de guerra (15)

Les autoritats militars començaren a fer-se notar. El 26 de gener el Governador General de la Generalitat de Catalunya (amb l'Estatut suspès i el president Companys a la presó), va requerir a l'ajuntament les dades de les associacions polítiques del municipi, emparant-se en els articles 5è i 9è de la Llei d'associacions del 30 de juny de 1887 i amb motiu de la celebració de la festa del treball del primer de maig, el Coronel Delegado Gubernativo de Mataró, notificà a l'Alcalde tota una sèrie de disposicions a tenir en compte per aquesta celebració. Des de demanar permís per qualsevol acte que es fés - sense pertorbar l'ordre públic - fins a controlar el funcionament d'establiments públics o de les empreses de transports. També, el 18 de març, 5 persones d'Arenys de Munt varen ser detingudes a la matinada del 17 de març al sector denominat *Barrio Chino*. Un d'ells, en Pedro Ortega i Fernández (militant de l'USC), va ser detingut per estar relacionat amb un cas anterior de repartiment de propaganda il·legal i els altres 4 per no portar documentació. L'alcalde gestor d'Arenys de Munt, Jaume Majó es dirigí a la Jefatura de Vigilancia de Mataró, interessant-se per la llibertat dels 5 veïns del poble, Només quedava en presó en Pedro Ortega que fou jutjat el mes de juny.

5.2 Segona Comissió Gestora. 3 de Maig de 1935 (16)

La primera Comissió Gestora nomenada l'octubre de 1934 va durar fis el maig de 1935 en què, hi hagué renovació del Consistori. El B.O.G.C del dia 26 d'abril va publicar un Decret signat pel Governador General interí i president de la Generalitat Joan Pich i Pon (17), en què designava els nous regidors que havien de governar l'Ajuntament d'Arenys de Munt i que eren els següents: Llucià Alsina i Pagès, Jaume Majó i Horta, Joan Culubret i Dalmau, Antoni Rovira i March (Lliga Catalana), Joaquim Torrents i Colomer, Jaume Missé i Coll, Vicenç Umbert i Artigues, Jaume Ferrer i Galceran, Josep Roca i Bassó, Josep Sellès i Solà, Josep Cases i Vila (Partit Radical), Antoni Torrent i Maresma (Independent).

El dia 29 el B.O.G.C publicà un altre Decret rectificant la relació de consellers publicada el dia 26. L'Antoni Rovia i March era substituït per en Baldomer Missé i Fornaguera.

El 3 de maig l'Alcalde convocà un Ple per tal, de constituir l'Ajuntament seguint les noves directrius donades pel President de la Generalitat, amb els nous regidors nomenats. A l'hora de votar l'alcalde hi hagué un empat a 6 vots entre en Jaume Missé i Coll i en Josep Cases i Vila, tots dos del Partit Radical. S'acordà celebrar un altre Ple uns dies més tard per resoldre l'elecció de l'alcalde, que fou convocat pel dia 10 de maig. Sortí elegit en Josep Roca per 11 vots favorables i un en blanc. El Consistori quedà, dons format per una majoria del Partit Radical, 4 de la Lliga i 1 independent:

Josep Roca i Bassó	Alcalde-President	Radical
Baldomer Missé i Fornaguera	Alcalde 2n	Lliga
-Jaume Missé i Coll	Alcalde 3r	Radical
-Joan Culubret i Dalmau	Alcalde 4t	Lliga
-Jaume Majó i Horta	Conseller	Lliga
-Llucià Alsina i Pagés	Conseller	Lliga
-Antoni Torrent i Maresma	Conseller	Independent
-Joaquim Torrent i Colomer	Conseller	Radical
-Jaume Ferrer i Galceran	Conseller	Radical
-Josep Cases i Vila	Conseller	Radical
-Josep Sellès i Solà	Conseller	Radical
-Vicenç Umbert i Artigues	Conseller	Radical.

Actuacions més rellevants de la segona Gestora.

Procediments administratius (18)

El 23 de maig l'alcalde Josep Roca, publicà un anunci comunicant, que a partir de la setmana següent començarien a funcionar normalment, els torns d'obriers a treballar en l'edificació del Grup Escolar. Recordava, també, que els que encara estiguessin aturats ho comunicuessin a l'Ajuntament. El mes de juliol, l'Oficina Municipal de Col·locació publicà la llista que es va confeccionar d'aturats i que era de 60 obrers, entre paletes i manobres. A partir del 27 de maig l'Oficina Municipal de Col·locació començà a signar els contractes de treball (de duració limitada), fent d'intermediari entre el patró Jaume Quera i Bonal i els obrers contractats

El 19 de juliol, l'Ajuntament Gestor va procedir al nomenament oficial de dos funcionaris, en Josep Martori com a oficial de secretaria i a l'Esteve Puigduví d'agutzil. Un dictamen dels advocats del 28 de desembre declarava nuls els nomenaments i per tant, foren suspesos del seu càrrec. Tots dos varen presentar recurs, però, fou desestimat. L'Ajuntament atorgà a la Compañia General de Electricidad la conces-

sió de subministrament elèctric per la població i la il·luminació pública a partir del 9 de febrer de 1936 i finalitzant el febrer de 1941 (renovació del contracte de 1932). El preu seria de 0,70 ptes. el kW/h, i amb una bonificació de 0,25 Ptes. per kW/h, consumit.

Procediments relacionats amb els judicis militars i l'estat de guerra (19)

La Comandancia Militar del Cantón de Mataró envià una circular a l'Alcaldia el 15 de juliol, en què deia el següent: *"El Excmo. Ministro de la Gobernación me dice que : Ruego a V.E. ordene a Alcaldes de esta provincia cumplan inmediatamente sin excusa ni pretexto alguno el facilitar los datos necesarios para que aquel departamento pueda formar el censo del ganado caballar, asnal y bovino, de automóviles, bicicletas, motocicletas y carruajes de tracción animal, sujetos unos y otros a requisición militar con arreglo al reglamento inserto de movilización del ejército de 7 de abril de 1932"* i el *"Excmo. Sr. General Jefe de la 4ª División"* envià un altre escrit al Coronel Delegado Gubernativo de Mataró i que aquest transmeté a l'Alcaldia, amb el següent text: *"El Excmo. Sr. Ministro de la Gobernación ordena que, ante la posibilidad de que en alguna provincia o pueblo de la misma por apatía o punible tolerancia de las autoridades, se puedan infringir los artículos 353 al 355 del Código Penal relativo a los juegos de azar, les significo el inflexible propósito de este Ministerio de mantener severa e implacablemente su prohibición, a cuyo efecto transmitirá V.E a todas las autoridades i agentes dependientes de la suya, las ordenes mas concretas y terminantes para la represión de esta plaga social, con la advertencia de que cualquier complacencia será enérgicamente castigada"*.

El Governador General Interí de Catalunya envià una ordre-circular als ajuntaments el dia 19 d'agost, en què els hi recordava, la necessitat d'enarborar i tenir en llocs visibles en els establiments oficials, totes les ensenyes governamentals i posar en lloc preferent de les sales de sessions el retrat del Cap de l'Estat.

El 30 de setembre el Delegado Gubernativo de Mataró comunicà a l'ajuntament, que a partir d'aquell moment, tots els hotels i cases d'hostes havien de portar un registre d'entrada i sortida de viatgers amb tota regla, assegurant que el que no ho fes, seria castigat severament. S'envià el comunicat als restauradors, Francesc Font i Sabater, Rossend Martori i Josep Mas. També, el mateix Delegad envià un telegrama a l'alcaldia, el 6 d'octubre, prohibint qualsevol acte public de caràcter social o manifestació commemorativa pel dia 6 d'octubre (1 any del cop d'estat militar).

5.3 Tercera Comissió Gestora. 16 d'octubre de 1935 (20)

El dia 5 d'octubre es reuní el Consistori presidit per en Josep Roca i Bassó que passà a llegir un decret del Conseller de Governació de la Generalitat - Lluís Jover - en què, es cessava del càrrec de regidors a en Jaume Missé i Coll, en Jaume Ferrer i Galceran i a Vicenç Umbert i Artigues. En el seu lloc eren no-

menats, l'Antoni Majó i Horta, en Tomàs Guinart i Valls i en Jaume Parera i Valls. Un cop finalitzat el Ple, els tres nous consellers, conjuntament amb en Joan Culubret, varen presentar un escrit a l'Alcaldia sol·licitant la celebració d'una sessió extraordinària, per tal, "*de posar a consideració de la Corporació, la ratificació o renovació dels càrrecs d'Alcalde i d'Alcalde segon, tercer i quart*" (es a dir, una moció de censura). Els tres nous regidors, sembla ser, que provenien d'una escissió de La Lliga Catalana i s'havien constituït en secció local del partit Acció Popular Catalana(10), amb la intenció de provocar la caiguda de l'alcalde del Partit Radical, Josep Roca i Bassó, que fins aleshores havia gaudit del suport del president interí de la Generalitat, el també radical, Joan Pich i Pon.

L'Alcalde, per imperatiu legal convocà el Ple sol·licitat pel dia 16 d'octubre, en què, s'havia de discutir la moció de censura, sense la seva presència per estar absent. Però, si que assistia a la sessió el Delegat Governatiu dels partits judicials d'Arenys de Mar i Mataró, el tinent de la Guàrdia Civil, Luis Ramon Barranco, que va decidir ajornar el començament del Ple fins a l'arribada de l'Alcalde. Quan arribà l'alcalde Roca, portava un ofici signat pel Conseller de Governació Lluís Jover i Nunell, ordenant la suspensió del Ple

Jaume Parera Valls, alcalde de la tercera Comissió Gestora

fins a rebre noves instruccions. La tensió ja era tan gran entre l'alcalde i els promotors de la moció de censura que al Ple del dia 3 de novembre l'alcalde negà la paraula al regidor Jaume Parera.

El dia 6 del mateix mes, es rebé una circular del departament de Governació en què, s'ordenava a l'Ajuntament que es convoqués el Ple extraordinari demanat pels nous regidors, com més aviat millor. No era d'estranyar la preocupació del Conseller de la Generalitat, ja que els tres regidors que havien presentat la proposta s'havien apuntat al seu partit,

Acció Popular Catalana. La sessió es convocà pel dia 15 del mateix mes i amb caràcter secret, ja que "és podrien produir alteracions de l'ordre públic", segons opinió del Delegat Governatiu. Com era previsible, l'Alcalde Radical Josep Roca quedà en minoria i els d'Acció Popular Catalana amb ajut dels regidors de la Lliga varen arrabassar-li l'alcaldia que fou ocupada per en Jaume Parera que guanyà la votació per set vots a favor (AP-LL) i 1 en contra (Ind). Els del Partit Radical no varen participar en la votació.

El dia 17 se celebrà un Ple per renovar el cartipàs municipal amb la nova majoria formada per Acció Popular Catalana (APC) i la Lliga, quedant el consistori de la següent manera:

-Parera i Valls, Jaume	Alcalde-President	APC
-Culubret i Dalmau, Joan	Alcalde 2n	Lliga
-Torrent i Colomer, Joaquim	Alcalde 3r	Radical
-Guinart i Valls, Tomàs	Alcalde 4t	APC
-Missé i Fornaguera, Baldomer	Conseller	Lliga
-Majó i Horta, Jaume	Conseller	Lliga
-Alsina i Pagès, Lluçia	Conseller	Lliga
-Sellès i Solà	Conseller	Radical
-Roca i Bassó, Josep	Conseller	Radical
-Cases i Vila, Josep	Conseller	Radical
-Majo i Horta, Antoni	Conseller	APC
-Torrent i Maresma, Antoni	Conseller Independent	

Actuacions més rellevants de la tercera Gestora

Procediments administratius (21)

Les Comissions Municipals van quedar presidides pels nous homes forts del Govern signants de la moció de censura, de la següent manera: Finances, Jaume Parera i Valls. Governació, Joaquim Torrent i Colomer. Foment, Joan Culubret i Dalmau. Cultura, Tomàs Guinart i Valls.

La nova Junta Local de Beneficència, quedà formada per l'alcalde Jaume Parera i els regidors Antoni Torrent i en Joaquim Torrent. Al Comitè Local Pro-Infància hi foren designats com a representants de l'Ajuntament, l'alcalde Jaume Parera i els regi-

dels llibres cedits en dipòsit. La reclamació, com era de preveure no fou acceptada pels dirigents de la gestora de La Lliga, al·legant tota mena d'excuses.

El Consistori acordà anul·lar l'acord del 4 d'abril de 1934, referent a la sanció imposada al metge Josep M. Arnaus i Però per l'Ajuntament d'en Josep M. Soler i reposar-lo en el seu càrrec d'inspector Municipal de Sanitat. El 31 de desembre es posà a concurs la plaça de Veterinari Inspector que estava vacant des del 26 de juny de 1934 per defunció del seu titular Ramon Serret i Matabosc. El veterinari que estava exercint provisionalment, l'Antoni Comas i Doi, quedà suspès.

El veí d'Arenys de Mar Dionís Dourlau va presentar una

<p>PRESIDENCIA DEL CONSEJO DE MINISTROS</p> <p>EL PRESIDENTE DE LA REPUBLICA ESPAÑOLA, A todos los que la presente vieren y entendieren, sabed: Que las CORTES han decretado y sancionado la siguiente</p>	<p>L E Y</p> <p>Artículo 1.º Quedan en suspenso las facultades concedidas por el Estatuto de Cataluña al Parlamento de la Generalidad, hasta que las Cortes, a propuesta del Gobierno y después de levantada la suspensión de garantías constitucionales, acuerde el restablecimiento gradual del régimen autonómico.</p> <p>Artículo 2.º En el período transito-</p>
---	--

dors Josep Sellés i Josep Cases i com a Depositari dels Cabals Públics, fou nomenat l'Antoni Majó. A petició del Cap Local de l'Agrupació d'Acció Ciutadana Blas Llussà, l'Alcalde Gestor li entregà totes les armes de propietat municipal que eren utilitzades pels empleats públics. : 2 pistoles marca Alfa, una Star i una Walman. La llevadora titular, Maria Albert Daltell cessà el 22 d'octubre per haver-se traslladat a viure a Arenys de Mar.

L'alcalde gestor comunicà a la Junta del Cens Electoral en data del 2 de desembre, la substitució dels representants de l'ajuntament, Josep Sellés i Solà i en Baldomer Missé i Fornaguera, per en Jaume Parera i Valls i en Lluçia Alsina i Pagès.

L'entitat en vies de legalització Amics de la Biblioteca, presidida per en Miquel Calafell, havia pactat amb el Patronat per la Biblioteca Pública, el 15 de març, la cessió en règim de dipòsit d'un lot de llibres. L'autorització la va signar en Ramon Paituví, com a president del Patronat. Però, el conflicte va sorgir més tard, quan al mes de desembre el president d'Amics de la Biblioteca va enviar un escrit a l'alcalde gestor Jaume Parera, reclamant el retorn

petició per posar una fàbrica d'adobs orgànics. S'acordà demanar un informe a la Comissió Comarcal de Sanitat. Mentrestant, podia funcionar provisionalment.

A primers de l'any 1936, l'Antoni Torrent i Maresma presentà la renúncia del seu càrrec de regidor municipal, al·legant motius personals. Un cop comunicat al departament de Governació de la Generalitat, fou acceptada la renúncia i en el seu lloc fou designat l'Antoni Rovira i March (B.O.G.C. no. 8 de 8 de gener). Va prendre possessió del càrrec el dia 13 de gener.

Procediments relacionats amb els judicis militars i l'estat de guerra (22)

El General Cap de la 4a Divisió envià un comunicat al Delegado Gubernativo de Mataró, el dia 30 d'octubre, donant compte que, s'havia aixecat l'estat de guerra de la província i que es delegava en el Governador General de Catalunya el manteniment de l'ordre públic. Per Tots els actes, reunions o manifestacions s'hauria de sol·licitar permís al Delegado Gubernativo de Mataró. El 18 de novembre el Delegado Gubernativo de Mataró comunicà a l'Alcalde, que el Ministre de governació havia tingut notícia que : *"En reuniones celebradas estos días algunos oradores cometieron*

notables extralimitaciones de palabra que constituyen claramente delitos definidos en el código penal.... Los delegados de su autoridad, tan pronto como los oradores concurren en aquellas extralimitaciones procedan a su detención y suspendan el acto”.

6. Febrer de 1936. Reposició del Consistori democràtic del 1934

El mes de gener de 1936 el president de la República Niceto Alcalá-Zamora, en vista del batibull que existia entre els partits de dretes, va decidir dissoldre les Corts i convocar eleccions, pensant en una possible victòria dels moderats. Les eleccions es celebraren el dia 16 de febrer de 1936 i foren guanyades pel Frente Popular - que a Catalunya es denominà Front d'Esquerres - obtenint més d'un 60% dels escons en litigi. L'endemà, el Governador General de Catalunya, va emetre una proclama, que fou retransmesa per la ràdio, en que deia: *”Queden destituïts dels ajuntaments catalans les persones que venen exercint el càrrec de Conseller Municipal per nomenament de la susdita autoritat i queden reposats en el càrrec aquelles altres elegides pel vot popular el 14 de gener de 1934,.....”* (23).

Aprofitant, doncs, aquesta nova situació, el 17 de febrer de 1936, es reuní l'ajuntament escollit a les urnes l'any 1934 en sessió plenària, a excepció dels regidors de La Lliga, que no hi varen voler participar, de l'alcalde titular Josep M. Soler i de l'alcalde segon Ramón Paituví, que encara no havien tornat de la presó. L'alcalde tercer Bartomeu Soteras, ocupà la presidència i tancà l'acte de la presa de possessió de l'ajuntament oficial, demanant al nombrós públic assistent que semblava una mica esverat, que: *“es comportessin amb seny i serenitat”*.(24)

El dia 22 del mateix mes, el nou president del Consell de Ministres, Manuel Azaña Diaz, líder del partit Izquierda Republicana, va fer publicar a la Gazeta de Madrid un Decreto-Ley (G.M. n. 53), d'amnistia per als presos polítics que deia: *“Siendo inequívoca la significación del resultado de las elecciones a Diputados a Cortes en cuanto a la concesión de una amnistía por delitos políticos y sociales, en favor de la cual se ha pronunciado la mayoría del Cuerpo electoral, y tratándose de una medida de pacificación conveniente al bien público y a la tranquilidad de la vida nacional, en que están interesados por igual todos los sectores políticos, el Gobierno somete a la aprobación de la Diputación Permanente de las Cortes el siguiente :*

DECRETO-LEY

Artículo único. Se concede amnistía a los penados y encausados por delitos políticos y sociales. Se incluye en esta amnistía a los Concejales de los Ayuntamientos del País vasco condenados por sentencia firme. El Gobierno dará cuenta a las Cortes del uso de la presente autorización”

Així, el mateix dia 22 els dos responsables municipals, que encara estaven a la presó de Mataró, en Josep Maria Soler i en Ramon Paituví foren alliberats i tornaren a Arenys de Munt. Al local de l'ERC se'ls feu un emocionant homenatge i el diputat Jaume Comas i Jo s'adreçà als assistents per agrair el suport del poble als alliberats (25). L'alcalde accidental Bartomeu Soteras convocà un Ple pel dia 24, en què, es reintegraren al seu lloc l'alcalde Josep M. Soler i l'alcalde segon Ramon Paituví. També, foren reintegrats als seus càrrecs l'agutzil Esteve Puigduví, el jutge municipal Joan Torrent i l'agutzil del jutjat Martí Torrent (26). L'oposició de dretes continuà sense assistir als Plens, quedant format el Consistori només, per regidors de la Unió d'Esquerres, fins la revolta feixista del 18 de juliol.

- (1). Totes les dades referents als fets d'octubre a Catalunya estan extretes de la tesi Doctoral de Manel López Esteve. (UPF/2012). Per a Arenys de Munt vegeu Agustí Barrera i Puigví. “El sis d'octubre de 1934 a Arenys de Munt”. XXIII Sessió d'Estudis Mataronins. Mataró: Museu Arxiu de Santa Maria, 2007.
- (2). Revista d'ERC *La Humanitat* del 9 d'octubre de 1934.
- (3). *Converses amb Josep M. Soler* (Col·lectiu pel Museu-Arxiu. 1991).
- (4) i (5). Expedient Alcaldia sobre els fets del 6 d'octubre de 1934. AHMAM.
- (6). *Converses amb Josep M. Soler* (Col·lectiu pel Museu-Arxiu. 1991)
- (7). Tesis Doctoral de Manuel López Esteve. UPF/212.
- (8). Correspondència d'Alcaldia 1934. AHMAM.
- (9). *Converses amb J. M. Soler* (Col·lectiu pel Museu-Arxiu.1991)
- (10). Correspondència d'Alcaldia de l'any 1935. AHMAM.
- (11). Crònica del judici redactat al diari *El Dia Gráfico* del 15 de setembre de 1935 i a *La Vanguardia* del mateix dia.
- (12). Correspondència d'Alcaldia 1934. AHMAM.
- (13). Expedients Municipals. 1934. AHMAM
- (14) i (15). Correspondència Alcaldia. 1934. AHMAM.
- (16). Correspondència d'Alcaldia 1935. AHMAM.
- (17). En Pich i Pon era un polític del partit Radical que fou nomenat president de la Generalitat el gener de 1935, quan cessà el coronel Francisco Jiménez Arenas.
- (18).(19). Correspondència Alcaldia 1935. AHMAM.
- (20).(21).(22). Correspondència Alcaldia 1935-36 i Llibre d'Actes n. 17 (de l'octubre de 1935 a l'abril de 1936). AHMAM.
- (23).(24). Acta del Ple del 17 de febrer de 1936. Llibre d'Actes n. 17. AHMAM.
- (25). (26). Revista *La Humanitat* del 28 de febrer de 1936

LES LLÀNTIES DE LA VIL·LA ROMANA DE VALLDEMÀRIA

*Ramon Bruguera Riera
David Castañeda Massaguer*

INTRODUCCIÓ

A la vil·la romana de Valldemària, les primeres restes de llànties es troben l'any 1874 durant una visita de Fidel Fita al jaciment. Entre els fragments destaca una estampilla que relaciona amb altres localitzades a Tarragona i que Hübner relacionava amb el taller de terrisseria de Marc Emili. Posteriorment, J.M. Pons Guri també va trobar diversos fragments de llàntia destacant una nansa amb forma de fulla (Pons Guri, 1938: 22). Aquest exemplar podria ser una llàntia Dressel 12-13 amb una cronologia de primer quart del segle I d.E. D'aquestes peces només tenim el dibuix o la fotografia respectivament, però la peça no s'ha conservat.

Finalment, les últimes excavacions efectuades a la zona van ser d'urgència dutes a terme a terme pel Servei d'Arqueologia els anys 1987 i 1988 arran de l'ampliació del càmping ja existent. En aquella intervenció, dirigida per Hug Palou és documentada les estructures ja descobertes els anys 1897 i 1931.

El jaciment de Valldemària està situat en un promontori a uns 15 mt sobre el nivell del mar a l'extrem més occidental del terme municipal d'Arenys de mar, limitat, a l'oest, per el rial del mateix nom i la població de Canet de Mar i, pel sud, per la carretera N-II i el Càmping Carlitos. (En l'actualitat es desconeix si s'hi han fet nous moviments de terres i, per tant, en quin estat es troben les restes arqueològiques).

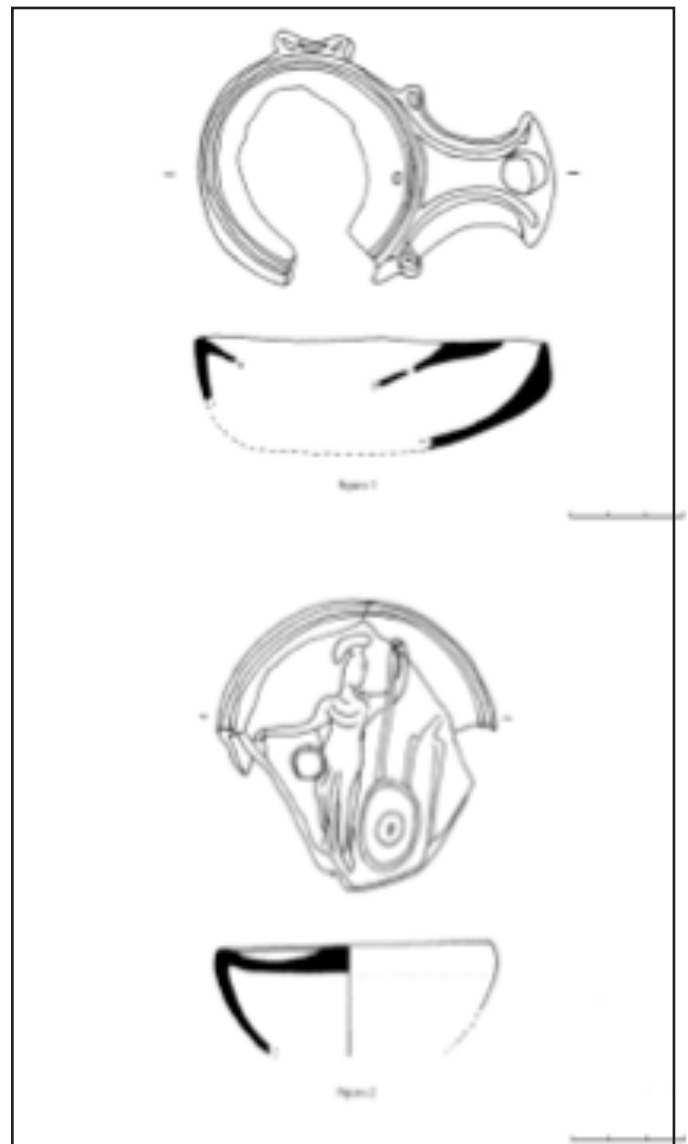
LES LLANTIES DE VALLDEMÀRIA

Les llànties eren objectes que servien per il·luminar espais en mancar la llum solar o zones ombrívols permanents. I ja van ser utilitzades a l'antic Egipte i a les cultures mesopotàmiques preromanes.

Les peces estudiades van ser trobades durant els treballs realitzats per Hug Palou de finals de 1986 a principi de 1987. Gairebé tot el material ceràmic va ser trobat a la Cala 5 amb un total de 29 fragments (1,66 % de tots els fragments trobats), dels quals tenim, dos fragments de vora i bec, un fragment de vora disc i bec, tres fragments de vora

i disc, sis vores, nou fragments de fons, un d'ells porta una inscripció, tres fragments de disc, tres fragments de bec, i dos fragments sense forma. Les pastes són clares, de color beix, molt fina, de consistència forta i ben depurades, amb partícules de mica. La procedència és centreatàlica, de l'àrea de la Campània i el Laci, distribuïdes a partir de l'últim decenni del segle I a.E, amb una producció provincial que s'estén a partir d'època Flàvia (Beltrán, 1990: 264). Les formes tipològiques són difícils de determinar, solament hem identificat tres i dos fragments de fons amb marca in planta pedis.

Les peces van aparèixer l'estrat superficial i l'estrat inferior anomenat "bossada". N'hi ha un exemplar que ens dona un perfil gairebé sencer, solament li

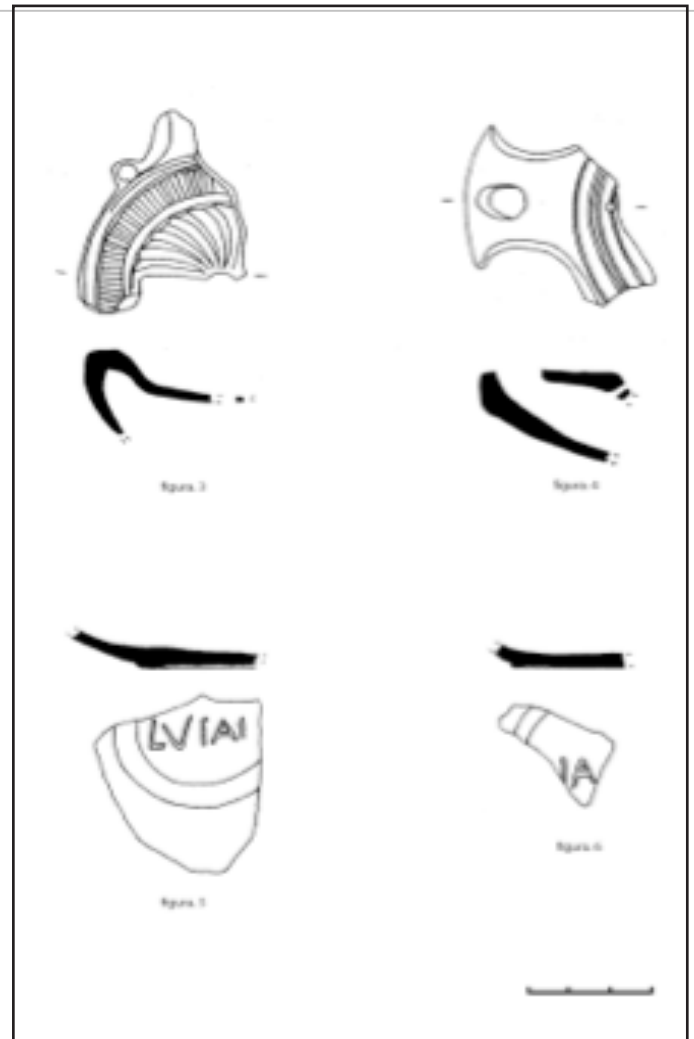
Paviment trobat a la campanya arqueològica de 1931

falta el fons. Es tracta d'una llàntia de volutes amb aletes, de la forma Dressel 9C/Deneuve IVC, d'una cronologia de segona meitat del segle I d.E.(fig.1). També va aparèixer la vora i el disc d'un altre peça. El disc té la representació mitològica de la deessa Minerva amb casc corinti i peplo. Va armada amb una llança i un escut circular (clipeus)(fig.2). És una decoració que trobem en llànties del segle I d.E (VEGAS,1966: 84-85) Les altres dues peces, una és un fragment de vora, disc, i arrencament bec amb voluta , de la mateixa forma anterior, Dressel 9C/Deneuve IVC, la qual presenta una decoració al disc de ..(fig. 3) , i la última, és una vora, bec i disc, possiblement també, una Dressel 9C/Deneuve IVC (fig. 4). També, s'ha de mencionar, la presència de dos fragments de fons indeterminats, però, amb la particularitat, que tot dos, porten in planta pedis la marca del productor. Un fragment presenta la marca incisa LV IT(lligades)A (L?) (fig.5), i l'altre exemplar (...) IT (lligades)A (fig.6). Es tractaria del L.Vitalis, productor de llànties a La Graufesen-

que en època de Claudi i Domicià (41-96 d.E.). Paral·lels amb contextos tardeoagustals del segle I d.E., en relació al nostre conjunt, es poden trobar a la vil·la del Roser (Calella de la Costa, Maresme) (López Mullor, 1985: 193), a la bòvila romana de Fenals (Lloret de Mar, la Selva) (Buxó/Tremoleda, 2002: 139-141), i la vil·la romana dels Tolegassos (Viladamat, Alt Empordà) (Casas, 1998: 23-93).

CONCLUSIÓ

La zona excavada l'any 1986-87 dóna un sol moment d'ocupació. La cronologia de les llànties estudiades coincideix totalment en aquest període que va

de mitjans del segle I aE a mitjans del segle I dE. La zona on van aparèixer formaria part de la part rústica de la vil·la, possiblement estaria relacionada amb l'explotació del vi i el seu abandonament; seria un exemple de la fi del gran moment de comercialització i exportació del vi laietà, com també queda reflectit a altres jaciments del Maresme en aquesta època.

Això no vol dir que en propers treballs arqueològics puguin aparèixer exemplars de cronologia anterior o posterior a aquest període. Les mone-

des trobades superficialment, a Valldemaria ens marquen un ventall cronològic més ampli des de l'època ibèrica (monedes ibèriques) fins el segle IV dE (moneda de Teodosi) (PONS GURI, 1938: 23).

Altres llànties romanes s'han trobat a Arenys de Mar. Un conjunt de llànties d'època republicana que anirien del 200-50 aE trobades durant les excavacions de Torre dels Encantats que serien l'antecedent de les estudiades.

Agraïments

Volem agrair al Museu d'Arenys el fet d'haver-nos facilitat les llànties dipositades a la exposició permanent i a l'Arxiu Històric Fidel Fita per proporcionar-nos documentació gràfica del jaciment. Tanmateix, agrai l'Ester Albiol i Eugeni Burgueno per la realització dels dibuixos de les peces.

BIBLIOGRAFIA

Bruguera i Riera, Ramon; Eugeni Burgueno i Villarejo. La ceràmica sigil·lata de la vil·la romana de Valldemaria (Arenys de Mar). Sessió d'Estudis Mataronins [en línia], 2011., Núm. 27 , p. 75-77. <https://raco.cat/index.php/SessioEstudisMataronins/article/view/250230/358683> [Consulta: 15-05-18]
BUXÓ, R.; TREMOLEDA, J. (2002): Platja de Fenals (Lloret de Mar, La Selva): Una indústria terrissera

d'època romana a la Costa Brava. Lloret de Mar. CASAS, J. (1989): L'Olivet d'en Pujol i els Tolegassos. Dos establiments agrícoles d'època romana a Vilademat. (Campanyes de 1982 a 1988). Girona. FITA, F. «Arenys de Mar, Provincia de Barcelona. Datos inéditos anteriores al siglo XIII», Boletín de la Real Academia de la Historia, Tomo VI, Cuaderno V (Madrid 1885), 317-336. LOPEZ MULLOR, A. (1985): Excavaciones en la villa romana del Roser de Calella (El Maresme, Barcelona). Campañas de 1981 y 1982". Empúries 47. pp. 162-208. PALOU, H. «Vall de Maria, Arenys de Mar», Anuari d'intervencions arqueològiques a Catalunya. Època romana. Campanyes 1982-1989 (Barcelona 1993), 160. PONS GRI, J.M. (1938): «Notes per l'arqueologia del Maresme», Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya núm. 513-14 (Barcelona 1938), 5-27. PONS I GURI, J.M.; RODRIGUEZ, J. Els noms de lloc a l'Alt Maresme dels segles IX-XII. Antics termes de Montpalau, Palafolls i Tordera. Llibreria El Set-ciències (Arenys de Mar 2000). VEGAS, M.(1966): Motivos decorativos en lucernas de disco romanas: sus antecedentes y paralelos. Pyrenae 2. pp. 81-124.

La Riera (celebració del bateig?) a l'any 1915

**COL·LECTIU PEL
MUSEU ARXIU
D'ARENYS DE MUNT**